

MAGYAR MŰVÉSZET

LINGARISCHE KUNST • ART HONGROIS • HUNGARIAN ART

MEGJELENIK HAVONTA.

A MŰVÉSZETI MŰZEUMOK BARÁTAI EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Bővebbet és az egy évre 40 pengő, félre 22 pengő, egy hóra (szokás, akik évről-évre költözésüket váliknak) 4 pengő. Egyenlő számú és 5 pengő, kétféle részre az előfizetési díj évi 46 pengő. A Selyes-Tórnagy Barátainak Köze tagjának (3 évi költözéséig) évi 36 pengő; külföldi 42 pengő.

Tagdíj, illetve előfizetési díjak a folyóirat kiadói hivatalába küldendő.

Szerkesztési telef. : Aut. 800-90. Kiadóhivatal: BUDAPEST, VII. ERZSÉBET-KÖRÜT 7. Telef. : József 402-99.

TARTALOM:

Eisler Mihály József dr.: Magyar-Mannheimer
Gusztáv 121
Dr. Lajtha László: Díszített hangszerek 132
Dr. Bierbauer Virgél: Capri sziget építészetéről
In memoriam 143
A magyar zene mesterei 160
Művészeti krónika 160
Művészeti irodalom 171

INHALT:

Dr. Michael Josef Eisler: Gustav Magyar-Mannheimer 121
Dr. Lászlus Lajtha: Alte Musikinstrumente 132
Dr. Virgél Bierbauer: Über die Baukunst der Insel Capri 143
In memoriam 163
Die Meister der ungarischen Musik 166
Kunstchronik 166
Kunstliteratur 171

KÉPEK JEJÖZÉKE:

Magyar-Mannheimer Ösztály: Falafelje, Szines méltólat. 123
Magyar-Mannheimer Ösztály: Tanszék 123
Magyar-Mannheimer Ösztály: A művész életrajza 123
Magyar-Mannheimer Ösztály: Baccalária Capri szigetén 124
Magyar-Mannheimer Ösztály: Az évi tavasz 124
Magyar-Mannheimer Ösztály: Capri szigetén 125
Magyar-Mannheimer Ösztály: Mely nap 125
Magyar-Mannheimer Ösztály: Kora tavasz 125
Magyar-Mannheimer Ösztály: Fatai alkony virágzás 125
Magyar-Mannheimer Ösztály: Uvegökvek 129
Magyar-Mannheimer Ösztály: Szőlők 129
Magyar-Mannheimer Ösztály: Bolgár kerti kertészet a Rákoss 129
Magyar-Mannheimer Ösztály: Házak az erdőben 130
Magyar-Mannheimer Ösztály: Rákoss 131
Magyar-Mannheimer Ösztály: Téli 141
Claremboldi, Eusebio: Bolgár kerti kertészet a Rákoss 134
A cserházi rózsák. M. Nemzeti Múzeum 133
Cesnáth, M. Nemzeti Múzeum 135
Lant, M. Nemzeti Múzeum 134
Lant, M. Nemzeti Múzeum 134
Selyes-Tórnagy öltöztetője. M. Nemzeti Múzeum 134
Török lantjának öltöztetője. M. Nemzeti Múzeum 134
Panderina, M. Nemzeti Múzeum 135
Mandolina, M. Nemzeti Múzeum 135
Panderina, M. Nemzeti Múzeum 135
Fülszó, M. Nemzeti Múzeum 136
Arcifény, M. Nemzeti Múzeum 136
A Török-lant rózsája. M. Nemzeti Múzeum 136
A Selyes-tavon rózsák. M. Nemzeti Múzeum 136
A Tűzfűzők borsos-lant rózsája. M. Nemzeti Múzeum 136
A Füzösök pandurina rózsája. M. Nemzeti Múzeum 136
A Vízparti pandurina rózsája. M. Nemzeti Múzeum 136
XVIII-ik századi francia lant. M. Nemzeti Múzeum 142
Capri a Monte Solanidra ábrán 142
A Faragások Capri partján 142
Anacapi déli 143
Anacapi déli 143
Földi ház Anacapi 146
Capri, Városok 146
G. Fava: A Villa Fiere Anacapi 147
Giuseppe Capponi: Pierdugi Nevi capri villájának látvány 147
Giuseppe Capponi: Piana del Villa Fucaligi Névi in Capri 150
Giuseppe Capponi: Piana del Villa Remato Nebbiolo in Capri 150
Giuseppe Capponi: Piana del Villa Remato Padi in Capri 150
Jella Jevgy-Griswald: Ürök 151
Julius Bodány: Belső 152
Rodney Oyula: Örf Jankovich Béke Entrée end aratóje 152
Sidi Fenne: Primavera 153
Örf Bathlygy Oyula: Páky 153
Dankó József: Sötét 153
Bokor Dező: Örsérv kalapban 156
Sidi Fenne: Titok 157
Sidi Fenne: Vágy 157
Bourdelle, Antoine: Egres melindora 160
Bourdelle, Antoine: Madonna a gyermekkel 160
Bourdelle, Antoine: Belső 162
Kunwald César: Doboknyi Érd 164
Kunwald César: Magyar Nép 164
Kunwald César: Bartók Béla 165
Kunwald César: Kodály Zoltán 165

BILDERVERZEICHNIS:

Gustav Magyar-Mannheimer: Falafelje, Farbige Beilage 123
Gustav Magyar-Mannheimer: Schule 123
Gustav Magyar-Mannheimer: Bildung des Vaters des Künstlers 124
Gustav Magyar-Mannheimer: Wallfahrt auf Capri 124
Gustav Magyar-Mannheimer: Das Lebens Frühling 124
Gustav Magyar-Mannheimer: Auf Capri 125
Gustav Magyar-Mannheimer: Welche 125
Gustav Magyar-Mannheimer: Sommergut 125
Gustav Magyar-Mannheimer: Vorkühling 125
Gustav Magyar-Mannheimer: Jungfrauen in Blüte 128
Gustav Magyar-Mannheimer: Blühendes 129
Gustav Magyar-Mannheimer: Bolgarische Gartenarbeit in Rákoss 129
Gustav Magyar-Mannheimer: Gärten im Wald 130
Gustav Magyar-Mannheimer: In Rákoss 131
Gustav Magyar-Mannheimer: In Rákoss 131
Gustav Magyar-Mannheimer: Winter 131
Claremboldi, Eusebio: Bolgarische Gartenarbeit in Rákoss 134
A cserházi rózsák. Nationalmuseum 133
Cesnáth, M. Nationalmuseum 135
Lant, Nationalmuseum 134
Lant, Nationalmuseum 134
Selyes-Tórnagy öltöztetője. Nationalmuseum 134
Török lantjának öltöztetője. Nationalmuseum 134
Panderina, Nationalmuseum 135
Mandoline, Nationalmuseum 135
Fülszó, Nationalmuseum 136
Detail der Türk-Lant, Nationalmuseum 136
Arcifény, Nationalmuseum 136
Pachtis, Nationalmuseum 136
Rose der Tűzfűzők-Boulevard, Nationalmuseum 136
Rose der Selyes-Tavon, Nationalmuseum 136
Rose der Tűzfűzők-Boulevard, Nationalmuseum 136
Rose der Vízparti-Pandurina, Nationalmuseum 136
Rose der Vízparti-Pandurina, Nationalmuseum 136
Französische Lant aus dem XVIII. Jahrhundert, Nationalmuseum 136
Capri, vom Monte Solanidra ab 142
Die Faragungen am Strande von Capri 142
Anacapi 146
Anacapi vom Osten 146
Bergbauern in Anacapi 146
Bathaus in Capri 146
G. Fava: Die Villa Fiere in Anacapi 147
Giuseppe Capponi: Piana del Villa Fucaligi Névi in Capri 147
Giuseppe Capponi: Piana del Villa Remato Nebbiolo in Capri 150
Giuseppe Capponi: Piana del Villa Remato Padi in Capri 150
Jella Jevgy-Griswald: Ürök 151
Julius Bodány: Belső 152
Rodney Oyula: Bildnis der Gräfin Andreea Jankovich-Besin 152
Piana del Villa Remato 153
Örf Jella Bathlygy: Lüge 153
József Dankó: Grabmal der Örsérv 156
Dező Bokor: Selbstbildnis mit Hut 156
Piana del Villa Remato 157
Piana del Villa Remato 157
Antoine Bourdelle: Ingres-Büste 160
Antoine Bourdelle: Madonna mit dem Kind 160
Antoine Bourdelle: Belső 162
César Kunwald: Ernst v. Doboknyi 164
César Kunwald: Magyar Népe 164
César Kunwald: Béla Bartók 165
César Kunwald: Zoltán Kodály 165

TABLE DES MATIÈRES:

<i>Michel Joseph Eisler: Gustave Magyar-Mannheimer</i>	121
<i>Ladislav Lajtha: Des instruments de musique ornés</i>	132
<i>Virgîl Bierbauer: De l'architecture de Caprée</i>	143
In memoriam	163
Les maîtres de la musique hongroise	166
Chronique artistique	166
Littérature artistique	171

TABLE DES GRAVURES:

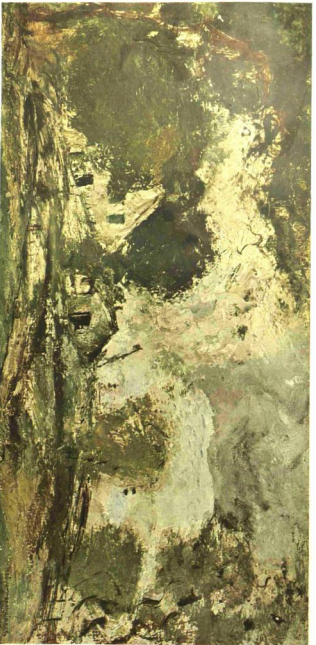
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Vue de village. Supplément en couleurs</i>	123
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Elsőt</i>	123
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Portrait du père de l'artiste</i>	123
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Pierlage à Caprée</i>	124
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Le printemps de la vie</i>	124
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>À l'île de Caprée</i>	125
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Lavage</i>	125
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Un jour d'été</i>	126
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Pressions jours du printemps</i>	126
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Jeunes accablés en linens</i>	126
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Séries</i>	129
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>A Sósok</i>	129
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Jardinage bulgare à Rilskó</i>	130
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Maisons dans le bois</i>	130
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>A Rilskó</i>	131
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>L'été</i>	132
Gustave Magyar-Mannheimer: <i>Clavicembalo</i>	133
<i>Clavicembalo, Musée National</i>	133
<i>Cembalo, Musée National</i>	133
<i>Lyré, Musée National</i>	134
<i>Lyré, Musée National</i>	134
<i>Lyré de Sella's, vue de côté, Musée National</i>	134
<i>Lyré de Tielke's, vue de côté, Musée National</i>	134
<i>Pandurina, Musée National</i>	135
<i>Mandoline, Musée National</i>	135
<i>Une partie de la lyre de Tielke's, Musée National</i>	136
<i>Pochette, Musée National</i>	136
<i>Arceuthin, Musée National</i>	136
<i>Arceuthin, Musée National</i>	136
<i>La rose de la lyre de Sella's, Musée National</i>	138
<i>La rose de la lyre de Tielke's, Musée National</i>	138
<i>La rose de la lyre-brosse de Tiefenbrucker, Musée National</i>	138
<i>La rose de la pandurina de Ferenclósi, Musée National</i>	138
<i>Harpe française du XVIIIe siècle, Musée National</i>	142
<i>Caprée vue de Monte Solato</i>	142
<i>Les «Fareglioni» aux rives de Caprée</i>	142
<i>Anacapri</i>	145
<i>Anacapri vu du Sud</i>	145
<i>Capri: Hôtel de Ville</i>	146
<i>Maison bourgeoise à Capri</i>	146
<i>F. Farasí: La «Villa Fiore» à Anacapri</i>	147
<i>Giuseppe Capponi: Plan de la villa de Pierluigi Nervi à Capri</i>	147
<i>Giuseppe Capponi: Plan de la villa de Rodolfo Nebbioni à Capri</i>	150
<i>Giuseppe Capponi: Plan de la villa de Renato Paoli à Capri</i>	150
<i>Giuseppe Capponi: Plan de Renato Paoli's villa à Capri</i>	150
<i>Béla Fényi-Grünwald: Jugement</i>	152
<i>Julius Rudnay: Bobolus</i>	152
<i>Julius Rudnay: Portrait de Mme la Comtesse Andri Jankowich-Béla</i>	152
<i>Francis Sidó: Primavera</i>	153
<i>Comet Julius Bartlhyázy: Luge</i>	153
<i>Dénes Dömök: Portrait de l'artiste en chapeau</i>	156
<i>Joseph Dömök: Memento</i>	156
<i>Francis Sidó: Secret</i>	157
<i>Francis Sidó: Délir</i>	158
<i>Antoine Bourdelle: Le bébé d'Agnes</i>	160
<i>Antoine Bourdelle: La Madone avec l'Enfant</i>	160
<i>Antoine Bourdelle: Barchano</i>	162
<i>Csar Kuzwald: Ermit Dohányi</i>	164
<i>Csar Kuzwald: Eugène Huber</i>	164
<i>Csar Kuzwald: Béla Bartók</i>	165
<i>Csar Kuzwald: Zoltán Kodály</i>	165

CONTENTS:

<i>Dr. Michael Joseph Eisler: Gustavus Magyar-Mannheimer</i>	121
<i>Dr. Ladislav Lajtha: Ornamented Musical Instruments</i>	132
<i>Dr. Virgîl Bierbauer: Architecture on the Island of Capri</i>	143
In Memoriam	163
The Masters of Hungarian Music	166
Chronicle of Art	166
Literature of Art	171

LIST OF ILLUSTRATIONS:

Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Village enl. Coloured supplement</i>	123
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Portrait of the artist's father</i>	123
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Procession on the island of Capri</i>	124
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>The spring of life</i>	124
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>On the island of Capri</i>	125
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Washing</i>	125
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>A summer day</i>	126
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Early spring</i>	126
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Young acacia-grave in bloom</i>	129
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Glean-busses</i>	129
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>In Sósok</i>	129
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Bulgarian garden-pier at Rilskó</i>	130
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Houses in the forest</i>	131
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>At Rilskó</i>	131
Gustavus Magyar-Mannheimer: <i>Clavicembalo</i>	133
<i>Clavicembalo, Ebony box, National Museum at Budapest</i>	133
<i>Rose of the combalo, National Museum at Budapest</i>	133
<i>Lyré, National Museum at Budapest</i>	134
<i>Lyré, National Museum at Budapest</i>	134
<i>Side view of Sella's lute, National Museum at Budapest</i>	134
<i>Side view of Tielke's lute, National Museum at Budapest</i>	134
<i>Pandurina, National Museum at Budapest</i>	135
<i>Mandoline, National Museum at Budapest</i>	135
<i>A part of Tielke's lute, National Museum at Budapest</i>	136
<i>Pochette, National Museum at Budapest</i>	136
<i>Arceuthin, National Museum at Budapest</i>	136
<i>Rose of Tielke's lute, National Museum at Budapest</i>	138
<i>Rose of Sella's lute, National Museum at Budapest</i>	138
<i>Rose of Tiefenbrucker's lute-lute, National Museum at Budapest</i>	138
<i>Rose of the Ferenclósi pandurina, National Museum at Budapest</i>	138
<i>Rose of the Vicenti pandurina, National Museum at Budapest</i>	138
<i>French harp from the 18th century, National Museum at Budapest</i>	142
<i>Capri seen from Monte Solato</i>	142
<i>The «Fareglioni» on the shores of Capri</i>	142
<i>Anacapri</i>	145
<i>Anacapri from the south</i>	145
<i>Middle class house in Anacapri</i>	146
<i>Town-hall in Capri</i>	146
<i>«O. Farasí: Villa Fiore in Anacapri</i>	147
<i>Giuseppe Capponi: Plan of Forlucio Nervi's villa in Capri</i>	147
<i>Giuseppe Capponi: Plan of Rodolfo Nebbioni's villa in Capri</i>	150
<i>Giuseppe Capponi: Plan of Renato Paoli's villa in Capri</i>	150
<i>Béla Fényi-Grünwald: Judgment</i>	152
<i>Julius Rudnay: Bonolus</i>	152
<i>Julius Rudnay: Portrait of the Countess Andri Jankowich-Béla</i>	152
<i>Francis Sidó: Primavera</i>	153
<i>Comet Julius Bartlhyázy: In the box</i>	153
<i>Joseph Dömök: Tomstone</i>	156
<i>Francis Sidó: Mystery</i>	157
<i>Francis Sidó: Desire</i>	157
<i>Antoine Bourdelle: Bust of Agnes</i>	160
<i>Antoine Bourdelle: Madonna with the Child</i>	160
<i>Antoine Bourdelle: Barchano</i>	162
<i>Csar Kuzwald: Ermit Dohányi</i>	164
<i>Csar Kuzwald: Eugène Huber</i>	164
<i>Csar Kuzwald: Béla Bartók</i>	165
<i>Csar Kuzwald: Zoltán Kodály</i>	165

A „Magyar Művészet” metszete.

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTAV: FALUVÉGI

Az Akadémia 1-1. nyomása.

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV

(1859—1929)

Az a félszázad, mialatt a ma hetvenéves Magyar-Mannheimer Gusztáv szívórványos művészete feledtetni próbálta a világgal a szürke hétköznapiságot, szinte meszeszerű távolságokat ível át. Irányok jöttek, irányok változtak s a művészek serege felőrölte magát a keresés és kísérletezés lézában. Amikor Magyar-Mannheimer Gusztáv szűkös viszonyokból elindult, távol nyugaton már élt az impresszionizmus egynéhány álmodónak lelkében. De erről és a kor nyugtalan szelleméről mitsem tudott még a fiatal kezdő. Bár élesen látó szeme és páratlanul fürge rajztudása független művésznek teremtette, előbb kis kerület kellett megtennie. Litografus- és fényképező-műhelyekben kezdte a tanulást, ahol eleven és gyorsan alkalmazkodó természetével bekapcsolódott az életbe. Mindenütt csakhamar feltűnt ügyességével és pártfogolni kezdtek. A 16 éves fiút Zichy Mihály magával akarta vinni Párisba. El sem gondolható, milyen irányban fejlődhetett volna tovább, ha ez a terv megvalósul. Valószínű, hogy az élelmes fiút mélyebb érzésszálak fűzték a szülői házhoz és egyelőre Pesten maradt. Az első „szabad” alkotásokat *Bucsánszky Alajos* colportage-kiadó váltotta magához. Ponyvaregényeihez illusztrációkat készíttetett Magyar-Mannheimerrel, melyek darabjéért másfél-két forint díj járt nagyság szerint. Magyar bibliofiloknak ajánlom, kutassanak ilyen kiadványok után, bár valószínű, hogy a xilografus eldurvította a finom rajzot és talán a művész maga sem tudná ma már azokat hitelesíteni. 20 éves korában Bécsig jutott el Magyar-Mannheimer, ahol akkoriban *Hans Makart* csillaga ragyogott. Nem lett tanítványa, mégis sokat tanult tőle, sőt rövid ideig segédkezett műtermében. A Hofmuseum lünettáinak egyik-másik esztetvónása Magyar-Mannheimer kezétől való. Azután München következett, az akkori német festészet metropolisa, ahol a szorgalom éppoly kötelező volt, mint a

gondtalan életmód. Itt nőtt össze a fiatal művész elválszthatatlanul azzal a szellemmel, mely azóta is benne él és termékenységeinek főforrása lett. Mestere a nagyszerű *Ludwig Löfftz* volt és társai a szerencsétlen sorsú *Karl Stauffer* — Bern, *Gotthard Kuehl*, *Lovis Corinth* és *Franz Stuck*.

Igen egyszerű megmondanunk, mit tanultak a művészek akkoriban a német mesteriskolákban. Hagyomány volt ott a műhelybeli tudás és az érzékelítés eszközeinek pontos ismerete. A tehetség egymagában ilyen tudás nélkül mitsem ért. Nem volt az száraz elmélet, amit a kezdőnek el kellett sajátítania, inkább valami lünnepi emelkedettség, a német zene szellemével való rokon érzés, mellyel átfoghatta a látható világot. Az az ideális közösség korántsem tette egyhangúvá a művészetet. Boldogulhatott ott a hangulatos kereső ifrai temperamentum éppúgy, mint a merész képzelőerő s az aprólékosan figyelő kedély. Békésen egymás mellett dolgozott a romantikus és a valóság szerető lélek. Kétségtelen, hogy kisszabású tehetségek biztosan éltek ebben a légkörben, mely nem sodorta őket nyugtalanító s lelket sorvasztó problémák felé; viszont az izmosabbaknak alkalmat nyújtott az iskolai fegyelem a bravúros munkákra.

Ma az „stillerművészet” korának nevezik ezt a gazdag, sokirányban leköltött s magaskultúrájú időszakot. Társadalombölcselek az önmagával megelégedett polgárság lelki szülőtjét látják benne és ezzel megadják a művészetnek a történelmi patinát. Ha azóta új irányok és egészen más vágású tehetségek is léptek a porondra, nincs jogunk itt végleg letűnt világról beszélni. A klasszikus művészet páthosza után jött ez a kor, melynek főjellemvonása az az örömteli frissesség volt, ahogyan a dolgokat szemlélni és visszaadni tudta. Erről az ősforrásról azt mondani, hogy lezárult, nagyon is elméletfű lenne.

Magyar-Mannheimer Gusztáv egyénisége csakhamar magába olvasztotta a német művészet polyphon hatásait. Elkeverődtek benne, mint egynemely képén a dúsán virtó színek, úgyhogy ma senki meg nem állapíthatja, mi volt a fejlődés éveiben rá döntő hatása. Nem is volt ő lélekben olyan művész, aki véglegesen odaszegődhetett volna valamely irányító elméhez. A céltudatos és szorgalmas ember elfődte benne az szabadságszerető, kóbor lelkű vándort, aki felvette itt is, ott is azt, amire pillanatnyilag szüksége volt. És céltudatossága a szorgalma nem is terjedt túl nála a mesterségbeli tudáson, melyre mindenkép ráillik a bravúrosság jelzője. A festői kifejezés esz-közeli neki csak arra jök, hogy játékosan kezelje őket. Ha egyik vásznan merész színakkordokban folyik össze a világ képe, akkor a másikon már konstruál és alárendeli magát a formák törvényének. Egyszer lírikus és az érzés hatalmas áriává dagad benne, másszor elbeszélő hangú képeket fest és beletéved az aprólékoságba, mely nem engedi már, hogy a formákat leegyszerűsítse. Nem lehet szó nála következetességről, mint ahogy munkakedve sem egyöntetű. Hol a lázas alkotás lendülete izzik ki munkájából, hol a habozás, mely minduntalan visszatér egy kedvenc ötlethez, anélkül hogy befejezni tudná. Thémáinak sokfélesége, képméreteinek változatossága elfődi nála ezt a produktív nyugtalanságot. Annyiszor dicsért tündöklő színeit is minduntalan másképp alkalmazza; egyszer önmagáért él, mint valami szeszélyes fantázia-alkotás a kép kolorisztikája, másszor a színek mimelük a valóságot és az igénytelenség köntösében lépnek fel. Ebben a farsangos hangulataiban igazán nincsen semmi már a német iskola következetességéből. Magyar-Mannheimer Gusztáv művészetének igazi éghajlata másutt keresendő: a nagy tehetségek elszigetelt birodalmában.

Mégis, a teljesség és az igazság kedvéért, meg kell mondanunk, hogy még egy másik ország klímája hatott termékenyítőleg Magyar-Mannheimer Gusztáv művészetére: Olaszhon. Erről a hatásról csakugyan egy kicsit bővebben kell megemlékeznünk, mert hiányoznak a művész egyéniségéről alkotandó benső képünkben. Már mint kiforrott

egyéniség, sajátos meglátásainak biztoskezü ura gyanánt indult délnek, ahogy évszázadok óta járták ezt az utat a festőgenerációk. Valamikor Dürer is eljutott oda és mikor búcsúznia kellett, hogy hazatérjen, ezeket írta levelében, mit előreküldött: „Wie wird mich nach der Sonnen frieren...“ Magyar-Mannheimer nem tanulni ment Olaszországba, csak mert a forráságot szerette, a hűtől színesen rezgő levegőt és az összecsapódó színlángot. Nem a régi olasz mesterek, akadémia és múzeumok csábították le, hanem a déli élet sokszínű szabadsága és a déli táj varázsa; nem az emberi szellem alkotásai és a történelmi élet emlékei, hanem a természet, mely azokon keresztül diadalmaskodik. Ha valahol, úgy itt villan ki Magyar-Mannheimer alkotásaiból valami világszemléletfele, amit kár lenne pantheizmusnak nevezni, mert raffinátan naív és közvetlen. Böcklin és Feuerbach díszeretete más volt, érzélgősen komoly és színe programmszerűen ideálizált. Magyar-Mannheimer parázs ötletessége mindenütt áttörte a zárt, gondolat-hordó kompozícióit és kiszellőztette belőle azt, amit másnál irodalmi szűnek lehetett volna mondani. Csak egy függőleglen alkotó lélek járhatott ilyen könnyedséggel a tradíciók veszedelmei között és maradtattott gyermekszívettel piktor szíben-vérében.

Nyugat és dél szelleme ölelkezik e gazdagon hangolt művészetben. De bármennyire is elemzi szemünk a sokféle hatást, mely mint hárfahang fut át e képeken, nem benne láthatja meg azt, ami igazán a művésze. Sajátos egyéni erő él itt ki magát, mely túl a formákon és motívumokon mindig ugyanaz marad. Olasz mezők, kisvárosok csendaltatta terei, szikladomb fölött épült várfalak, évszázadoktól áthidaló viaduktok, magányos pineák, kutak, düledező házsorok, patinásan kopott udvarok — oh, feledhetetlen emlékek! —, nem fogták meg végleg ezt a művészelket. Ugyanazzal a hévvel látta meg Ithon a magyar rónát, napsütötte-hőfődte pusztáit, a legelőt, a parasztház udvarán sűrű életet, a sühanc kirándulásait, kisleány-flú játékát, a kültekét, az ónszűnű gyártelepet, a mindennapi életet magyar földön. Az utolsó két évtezedet jobbra Ithon töltötte és ha néha mint az álmodó vissza is tért a mult emlékeihez,

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV:
A MŰVESZ EDESÁTYJÁNAK ARCKÉPE

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: TANULMÁNY

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: BUCSUJÁRÁS CAPRI SZIOETÉN

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: AZ ÉLET TAVASZA

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: CAPRI SZIGETÉN (CAPRI-ÍZI SZIPLÁS ÚT)

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: MOSÁS

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: NYÁRI NAP
A vinésztől léptető felalásna

melyek költői színekbe olvadva előőrlehetlenül élnek benne, ecsetje hozzáfőrmálódott a magyar témákhoz. Olykor meglepő a változás, mely végbement a művészetben. Bár meglátásai a régiéek, előadásmodora közeledett az impresszionizmushoz. Sokat lehetne arról mesélni, hogy milyen láthatatlan, titkos csatornákon folyt át ez a ma szintén historikumká vált irány Magyar-Mannheimer újabb képeibe, bármennyire is makacsul elzárkózott a hatás elől. Mi sem jellemzőbb a művész vitalitására, mint ez az észrevétlenül végbement asszimilálás. Nem egy repraesentatív festőnk, pl. Benczur Gyula, bizony elmulasztotta ezt az eleven bekapcsolódást a magyar légkörbe.

Nálunk magában álló helyet tölt be Magyar-Mannheimer Gusztáv művészeté. Mégis eljutott mindenhová, nyilvános képtárba, palotába és egyszerű polgári lakásba. Dekorációt a királyi vár és a Newyork-kávéház falait díszítik. Négy mennyezetképe

elpusztult a 80-as években a szegedi színház égésekor. Sok képe elkerült külföldre is. Aki annyi hangon tudott mestersen beszélni, annyiféle ember szívéhez találta meg az utat. Ha voltak küzdelmei, arról művészeté hallgatott. Pesteni nála annyit jelentett mindig, mint innepet ülni s áhítatos derüt teríteni az életre. Tobzódó színei sohasem fakultak el és ma, hetvenéves korában, látása éppoly friss és közvetlen, mint évtizedek előtt volt. A Monet és Renoir fajtájából való művészlélek ő, kinek munkakedvét és -bírást az idő ki nem kezdte. Ecsetje ma sem télen és fűgén szolgálja, ha hirdetni kell, hogy a szépnék hódolat, színpompa és aranyló jókedv jár ki. Műterme falán egy évek óta befejezetlen nagy kompozíciója látható magyarországi Szent Erzsébet csodátevő történetéről. Talán sohasem fogja befejezni, mert a csodás asszony virágait szüntelenül pazarolta mindmáig, valahány-szor az ecsetjéhez nyúlt.

EISLER MIHÁLY JÓZSEF DR.

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: KORA TAVASZ

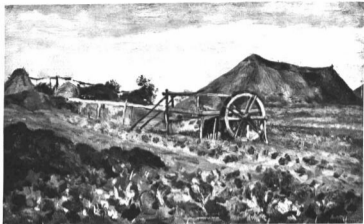
MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: FIATAL AKÁCOS VIRÁGZÁSBAN

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: ÉVEGHÁZAK

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: SIÓFOKON

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: BOLGÁR KERTÉSZTELEP A RÁKOSON

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: HÁZAK AZ ERDŐBEN

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: RÁKOSON

MAGYAR-MANNHEIMER GUSZTÁV: TÉL

CLAVICEMBALO. ÉBENFA LÁDKA, RÉSZBEN ARANYOZOTT EZÜSTTEL S ZOMÁNCCEL
DÍSZÍTVE. Augsburg 1620 körül

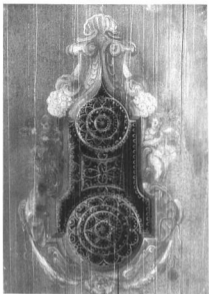
Egykor Brandenburgi Katalin, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem felesége bírtokában. Néhai Janovich Miklós gyűjteményéből, ahova az Rtól Bethlen-család utján jutott. Magyar Nemzeti Múzeum

DÍSZÍTETT HANGSZEREK

Az általános kultúrtörténetnek egyik igen érdekes és nálunk sajnálatosan elhanyagolt fejezete: a hangszertörténet. Kelet és Nyugat ősi, nagy kultúráinak kölcsönhatásait, fejlődését, összeolvadását, tehát: ajándékait, cserélt és örökségét, kevés tudományág tükrözi hasonló gazdagsággal. Felesleges lesz ez állításunk hosszabb bizonyítgatása, ha meggondoljuk, hogy az európai zenekultúra mai hangszerei, időben s térben egyaránt mily nagy vándorutat tettek meg. A gramofón és a rádió tulajdonképpen nem hangszerek, hanem muzsika-közvetítők és így csak a legutóbbi évek u. n. éter-hullám hangszereiről, pl. Jörg Mayer és Theremin szferofónjáról mondhatjuk el, hogy Európa földjén születtek. Valamennyi többi hangszerünk: a vonósok, fuvola, oboa, klarinét, trombita, kürt, hárfa, lant, zongora, stb. — keletről, Ázsiából származott hozzánk.

A hangszerek készítésének, fejlődésének s felhasználásának elvei azonban teljesen mások Európában és Ázsiában. Európa szempontja a tisztán művészi. A hangszerek az egyes történelmi korok és stílusok eszményei szerint fejlődtek s alakultak át. A hangszerekkel szemben támasztott követelményeink: a hangszer hangjának szépsége, nemessége, a hang-volumen nagysága, ereje, a hangszínek változatossága s használhatósága, a hangszer technikai lehetőségeinek fejlesztése, — valamennyi tisztára zenei s művészi szempont.

Egészen más a hangszerek ázsiai szerepe. Ott maga a zene is közelebb áll még ősi szerepéhez: a kultikus szerephez s így természetesen a hangszerek is ehhez igazodván, elsősorban kultikus s csak másodszorban zeneesztetikai jelentőségűek. Nem cáfolja ezt pl. a maláj zenekarok egységes, csodálatosan könnyed, ezüstsísen ragyogó

A CEMBALO RÓZSÁJA
Magyar Nemzeti Múzeum

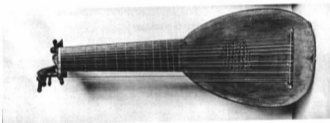
CEMBALO. XVII. század
Magyar Nemzeti Múzeum

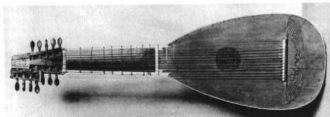
TIELKE
LANTJANAK
OLDALNEZETE

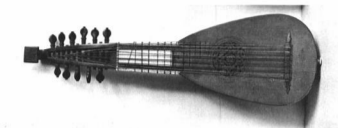
SELLAS
LANTJANAK
OLDALNEZETE

LANT, Meester-jetséise: Matteo
Sellas alla Corona.
In Venezia 1641, Jeronimo; Sebastian
Schelle, Lauten und Geigenmacher
in Nürnberg, Hermanns Erben Ao 1711
Zugbrüche, Brossat: 91. 070

LANT, Meester-jetséise: Joachim
Tielke in Hamburg
Ao 1597, Brossat: 100/5 cm

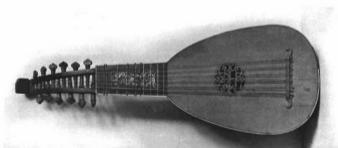
PANDURINA. Mester-jelzézés :
Fu Fatto da Me Gio: Antonis Vicenti
in Verona.

Anno 1606. Messo 137 cm

MANDOLIN. Mester-jelzézés : Gio.
Battista l'fabricatore fecit.
An. 1706 in S. M. dell' Ajuto Napoli.

Messo : 102 cm

PANDURINA. Mester-jelzézés : Gio. Giuseppe
Fontanelli fece in Bologna l'Anno 1784
Mese di Aprile Opera 151. Messo 109 cm

A TIELKE-LANT EGYIK
RÉSZLETE
A fej és nyak díszítése

ARCILENTO (Bassus-lant). Mester-
jelzés: 1609. in Padova Voendelin Venere.
E hangszer Tiefenbrucker Vendel műve.
A mester a legnagyobb a legkiválóbb lantész-
tők egyike. Hossza: 1965 cm

POCHETTE.
A XVIII. század modorában
Magyar Nemzeti Múzeum

színe, vagy a dobok s általában az ütőhangszerek az európait is felülmúló differenciáltsága. E kísérő jelenségek ugyanis csak velejárók és nem elsődleges alkotó elemek.

A hang és zene mágikus erejét átvitték a hangszerekre is. A pápuák zungató-fája egy lapos, kis díszített deszkadarab, amelyet zsinórvégre kötnek és a fejük fölött gyorsan forgatnak, — s ez így a levegőben repülve bűgő hangot ad. Nálunk ma már csak gyermek-játék, de ott fymódon tartják távol bizonyos ceremóniáktól a fel nem avatott ifjakat, nőket és főleg a rossz szellemeket. A primitív népek hangszereiből sokat idézhetünk, amelyek mind a rontó, gonosz erők távoltartására a segíző, jóakaratószellemek hívására szolgálnak. Az ilyenfajta hangszereket természetesen nem adhatják közönséges, mindennapi használatra. Egyrészt ellenkezik a mágikus, emberfölötti, ünnepi karakterével, másrészt meg ügyelnek arra, hogy általános használata el ne koptassa varázsos jelenségét. Vannak tehát hangszerek, amelyeket a kultusz, illetőleg a kultuszt végző társadalmi osztály részére lefoglalnak. Ezzel megszületik a kultikus szempont mellett a második és nem kisebb jelentőségű: a társadalmi. Ahogy a primitív népek kultusza helyett, másutt már komplikáltabb dogmatikájú és ceremóniájú vallásokat találunk, úgy gazdagodik a kultikus s most már papi vagy szent hangszerek csoportja is. A régi India, Siva istennek szentelt, homokóra alakú dobja ilyen szent hangszer volt és csak később került az alacsonyabb társadalmi osztályokhoz: a kigyóbüvölők és állatszélidőkhöz. Ilyen a mongolok *bisur-ja*, az európai *oboa* s a mi téroगतónk egyik őse, amely ott templomi hangszer. Ilyen a tibeti lámák nagy, sokszor két méternyi hosszú réztrombitája: a *ta-pa*, amelyet csak ünnepkor használhatnak, stb.

A templomi rend részére lefoglalt hangszerek analogiájára megszülettek azután a katonai hangszerek is. Az éles, rikkoltó harci síp, a trombita, a dob, stb. Ezzel együtt járt a hangszerek egy másik szerepe: hatalmi jelvény voltak. Az afrikai négerek ketős vaskolompja, amelyet a főnök előtt visznek, az arab üst-dob, amelyet páronként lö- vagy öszvér-hátára szerelnek és amelyek-

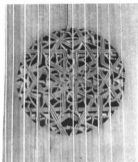
ből nagyszámú kíséret jár a fejedelemelek, mint a hadvezérek, stb.

Így választódik el tehát a kultikus és a hatalmi jelentőségű hangszerek csoportja a profán muzsika-készégektől. Ez utóbbiak tovább oszlanak azután társadalmi osztályok és foglalkozások szerint. Zenei csoportjaik: dallamvivő hangszerek, tánchangszerek, kísérő-hangszerek stb.

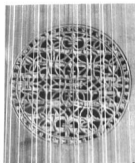
A kultikus hangszereken gyakran találkozzunk ugyancsak kultikus jelentőségű díszítéssel. Ez az ornamentika nem alkot külön csoportot az illető nép díszítő művészetében, hanem vegyesen fordul elő a többi motívummal. Az előkelő társadalmi osztályok részére fentartott hangszerek külsejükkel is igazolják előkelőségüket. Vagy nemes anyagokból készülnek, vagy olyan módon vannak díszítve, hogy a díszítés nem a hangszer zenei követelménye, hanem társadalmi szerepére utal. Finom lakkunkájú *koró*-t kapnak az előkelő japán asszonyok, s elefántcsont és gazdag gyöngyházberakást találnak nemcsak török, hanem másfajájú népek hangszerein is. Sőt arany és drágakövekkel díszes hangszerek sem hiányoznak az ázsiai instrumentumok kincsesházából.

A hangszerek szerepében tehát úgy ázsiai, mint később európai szempont: azoknak egyrészt kultikus és társadalmi, másrészt pedig művészi jelentősége. Amidőn a hangszerek elkerültek Európába, természetesen magukkal hozták sajátosságukat is. Így a dob nemcsak hangszerképpen, hanem mint a hatalom jelvénye is fennmarad sokáig. A királyi küldöttségek dobosaira gondolok. Pl. az ezred-dobos és trombitás nem az ezred, hanem az ezredparancsnok egyenruháját viseli egyidőben, stb. A trombita a régi európai zenekultúrában is nemesi hangszer. A kürttel együtt sajátosan hadijellege van; mégpedig a trombitát a lovaság, a kürtöt a gyalogság használja. A harang viszont templomi hangszer, s bizonyos fokig ilyen az orgona jellege is manapság.

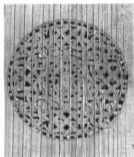
A kultikus és társadalmi hangszerjelenség sok fontos zenepszichológiai kérdésben ad világos magyarázatot. Európában azonban lassan-lassan elkopik ez a jelenség, gyakran már ezek nélkül veszi át az európai zenekultúra a hangszereket és mindinkább a művészi szempontok kerülnek előtérbe.

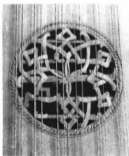
A TIELKE-LANT RÓZSÁJA

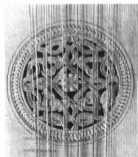
A SELLAS-LANT RÓZSÁJA

A TIEFFENBRUCKER BASSZUS-
LANT RÓZSÁJA

A FONTANELLI PANDURINA RÓZSÁJA

A VICENTI PANDURINA RÓZSÁJA

XVIII-İK SZÁZADI FRANCIA HÁRFA

Hagyomány szerint Mária Antoinette volt, aki azt sóverbőgyérnek,
a hr. Vécsey-család egyik tagjának ajándékozta. Magyar Nemzeti Múzeum.

Mindenesetre egészen mássá fejlődnek a hangszerek. Ha Európa nem is talál fel új hangszereket, ezeknek zenei továbbfejlesztése addig a fokig, amelyen most állunk, egyenrangú munka volt a megalkotással. Az emberi elmének mennyi fáradtságába került, amíg a dudából orgona, a bambusz-nádcső héjából kihalított húrú hangszerből zongora, a kókuszdióba szúrt nyélen kifejlesztett húros hangszerből pedig hegedű lett. Bizony nehéz volna megmondani, melyik út volt a hosszabb: a kókuszdiótól az előbb leírt primitív készségig, vagy ettől a Stradivariusig.

A hangszerdíszítés oly ősi elem, amely még ma is él az európai hangszerkészítésben és amelynek tulajdonképpen semmi köze sincs a hangszerhez, mint hangforráshoz. Egyik célja, hogy a hangszert összekapcsolja, összehangolja azzal a környezettel, amelyen áll. A renaissance és barokk zongorák gazdag faragványai, miniatűrrel a hangszerből egyszersmind díszes bútor-darabot is csináltak, amelynek nem szabadott kárlnia a zeneterem más iparművész szépségétől. Ez a szerepe az orgona proscéniumának, amelynek gazdag faragása nemcsak a sípokat takarja el, hanem szinte önálló műremeknek számít, önállóan komponált díszítményeivel és szenteket, muzsikáló anyagokat ábrázoló faszobráival. Az orgona-mesterművek proscéniuma szintén mestermű. A mai zongora a modern polgári szobához illően egyszerűsödött le. Gyárilag, nagyban készül és sokat veszített külső szépségéből, bár vannak cégek, amelyek iparkodnak a mai fizetésnek megfelelő csinosabb hangszert is készíteni.

Az orgonák és régebbi zongorák díszítését könnyen megmagyarázhatjuk, mert iparművészeti értéke és jelentősége tulajdonképpen csak annak a hangszerből többé-kevésbé független szerkezetnek van, amelybe a muzsikáló szerkezetet beletákolják s amellyel a hurokat befedik. Érdekesebb és fontosabb az a tény, hogy a régi vonóshangszereket és különösen a lant és gitárféléket milyen gazdagon látták el díszítésekkel, noha itt az ornamentáló elem magára a hangforrásra került. Vannak e zeneszerszámoknak oly részük, amelyeket díszíteni lehet a nélkül, hogy ez a hanglára bármi hatással volna. Ilyen a fogólap, a nyak, fej, csiga, hürtartó,

stb. Elsősorban ezeket töltik el fa-, teknőc-, gyöngyház-, elefántcsont-, sőt vésett képeket ékes gyöngyház- és elefántcsont-intarziákkal. A hürtartó, a csiga helyére faragványok kerülnek. Régi vonóshangszereken igen gyakran találunk rendkívül érdekes és értékes, szépen faragott ember-, ló- vagy oroszlán-fejet a csiga helyeit. Nagyobb és díszítésre alkalmasabb felület a vonósok (violák) s a gitárfélék egy vagy két darabból készült fenék-lapja s a zongorák, hárfák rezonáló lapja. Nem ritka ezeken az arany s ezüst intarzia és a legtöbbször mitológiai, néha bibliai jeleneteket ábrázoló festmény sem. A díszes hárfák és zongorák mellett a leggyakoribb a gitárfélék gyönyörű kidolgozása. Kezdve a geometriai ábrás berakásokon, a komplikált s gazdag virágcsokrokig és fűzérékig, minden stílusban tanulmányozásra érdemes műremeket találunk igen gyakran egy-egy szép gitár-fenek-lapon. A több bordából készült lant testét már nehezebb díszíteni. A lantnál a bordák számát a szokásos körülbelül tízről harminc-nyegyenre emelik; az egyes bordákat többféle fajtájú és színű fából készítik és ébenfa- vagy elefántcsont-csíkkal választják el egymástól; néha egy bordát is két darabból állítanak össze úgy, hogy nemcsak a forma maga, de az anyag sajátos összeillesztése is gazdag díszítésképpen hat. A lant arab eredete mellett tanuskodik a fedőlap rozettáinak általános mór stílusa. E stílus azonban sem nem dogmatikusan merev, sem nem sablonos, úgy hogy a rozetták vékony vonalaiban hihetetlen sokféle, szövevényes és gazdag forma született meg. A rozetta célja a fedőlapon levő kerek hangnyílás befödése. Legtöbbször magából a fedőlappól vágják ki, de ismertünk 2–7 szintű rozettákat is. Ezeknél a mélyebben fekvő rózsácskák egyre kisebbek, úgy, hogy az egész tölcserúterében melyed a hangszer testébe. Csipkefinomságú rozettákat, egy- és sokszínűket, nemcsak lantokon, hanem régi vonóshangszereken és zongorákon is találunk. A mór stílusba renaissance, barokk, sőt még görögök elemek is keverednek, sőt néha físzítára ilyen stílusú hangnyílásokat is ismerünk.

Ha a díszítő elv túlsúlyba kerül a hangszer építésében, ez bizony sokszor magára a hanglára válik hátrányossá. Ilyen túlzás,

ha a hangszer anyagának s alakjának megválasztásakor már nem törődnek a hangszer-szerűséggel, csak a díszítés mentől változatosabb lehetőségével s a pompás, luxuriózus külsővel. Három érdekes hangszert őriz a bécsi „Kunsthist. Museum“ hangszergyűjteménye: egy-egy XVII. századbéli carrarai márványhegedűt és gitárt és egy teknőhegedűt, amelyet Mária Teréziának készítettek. Tulajdonképpen e csoportba kell sorozni az íróasztal s varrószekrényekkel kombinált régi zongorákat is. Végül ide tartoznak a rendszerint nagyon ékes, egész kisalakú és terjedelmű zongorácskák is.

E tárlásoktól eltekintve elmondhatjuk, hogy általában a renaissance, barokk és rokokó hangszerkészítő-mesterei annál díszesebb hangszereket készítettek, mennél előkelőbb volt megrendelőjük. Ha most meggondoljuk, hogy a gazdag fejedelmi, főúri és nemesi udvarokban s szalónokban szóllhatott meg a legjobb muzsika, azért, mert ezek a körök fizethették meg a legjobb zenészeket, világos, hogy a hangszerépítésben összetalálkozik a jó és a szép. A kitünő hegedű- és lantkészítő mesterek nemcsak mint hangszerészek, hanem mint — hogy úgy mondjam — asztalosok is legelsőrangúak voltak. A falmunkálás virtuózainak kellett lenniök, hiszen a hangszer hangja egészen finom munkádrnyalattoktól függ. Meggyőződésem az, hogy a régi hegedűk kiválóságának titkát a száraz és sajátosan alkalmas faanyag gondos kiválasztásában, pontos megmunkálásában, a lassú és szakértő pácolásban kell keresni. A régi hangszerkészítő mesterek közül nemcsak azok voltak híresek, akik jó, hanem akik szép hangszert is tudtak készíteni. Ebből a szempontból igen híres, elismert mester a hamburgi Tielke, akinek egyik lantját a mellékelt illusztráción be is mutatjuk. Kora híres játékosai nagy elismeréssel emlegetik gyönyörű hangú s pazar készítésű lantjait, amelyek ma múzeumok büszkeségei.

A hangszerkészítő mesterek nem csinálták mindig maguk valamennyi díszítést. Különösen a festmények s faragványok származnak gyakran más mesterektől. Ezek

művészettörténeti vizsgálata deríthetné csak fel alkotójuk személyét és jelentőségét. A díszes zenszerszámon tehát több mester munkája egyesül s a kor szépség-ideáljai híven tükrözi. Valamennyi nemcsak zenel, hanem kultúrtörténeti szempontból is nagy-jelentőségű darab.

Külföldi múzeumok már régen átlátták az ily gyűjtemények fontosságát. Nem lenne elég helyem, ha fel akarám sorolni a nyugati országok nagy állami gyűjteményeit. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeli Osztálya eddig a helyszűke miatt nem tudta kiállítani igen szép és értékes hangszereit s csak a jelenleg is folyó építkezés fogja e kérdést végleg megoldhatni. Sajnálatosan hiányoznak azonban nálunk a magángyűjtemények. Pedig legalább is a díszes hangszerek még a zene iránt nem érdeklődő gyűjtő figyelmét is lekötethetik. Magángyűjtők hiánya miatt pedig nincs meg a köztudatban a hangszer kultúrtörténeti fontosságának megbecsülése és így számtalan értékes darab kallódott el. A magángyűjtemények külföldön azután, ha nemzedékek múltával elmúltot a család érdeklődése a hangszergyűjtés iránt, valamilyen úton a nagy, közgyűjteményekbe oivadnak. Példaképp csak *de Witt* és *Heyer* neveit említem fel. Német gyűjtők voltak s gyűjteményük Lipcse, Köln, majd Berlin múzeumainak féltve őrzött kincse, s e gyűjtők nevét minden hangszer-történettel foglalkozó művész, tudós ma is ismeri. Az angol, francia, belga, amerikai stb. példák után bizony szegényes tény, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum csak *Delhaes* festőművész nagyobb hangszergyűjteményével gazdagodott mintegy negyed évszázaddal ezelőt s azóta csak a *Schunda*-cég régi hangszerei az egyetlen nagyobb gyűjtemény, amelyet ajándékképpen kapott.

Nem említem fel itt most azokat a fájó sebeket, amelyeket zenei műkincseink pusztulása, elkallódása, külföldre jutása ütött a magyar kultúra testén, de főlelem szavam a hangszergyűjtés fontossága mellett. Oly nagy és szép feladat előtt állunk, amelyet az állam és a társadalom együttműködése tud csak sikeresen megoldani.

DR. LAJTHA LÁSZLÓ

A PARAGLONIK CAUPI PARTIÁN

CAUPI A MONTE SOLARÓRÓL NÉZVE

CAPRI SZIGET ÉPÍTÉSZETÉRŐL

I.

A kultúrhistoria egyik legérdekesebb fejezete mindmáig megíratlan: az utazások története. Főltétb érdekes lenne tudni, hogy az utazások kényelmetlenségei, nehézségei milyen mértékben csökkentek pl. az utolsó 500 év alatt, hogy miként kisebbedtek az utazások költségei a középkortól napjainkig s hogy mindezek által milyen mértékben változott az utazóközönység összetétele, társadalmi és kulturális jelentősége, az utazások célja és tartalma. H. G. Wells világtörténelmében már rámutatott arra, hogy a mindenütt érvényes, mindenütt értékesíthető pénz, a vert arany s később a hitelvel-rendszer milyen befolyással volt az utazási lehetőségekre. Nyilvánvaló az az óriási kulturális távolság, amely Homeros kalandos utazóját: Odysseust a már tudatosan utazó Herodotostól elválasztja, a különbség a mai átlagutazó és Goethe között: ma nem probléma az Olaszországba való utazás; Goethe idejében, az akkori Welmarban ez még nagy vállalkozásnak tűnt föl. Mindezt általában tudjuk, de még — tudunkkal — senki sem írta meg a mai utazók kategóriáinak jellemzését. Mennyire más az, amit messze országok vándora lát meg és mond el, mint az, amit a kereskedelmi utazótól, a nászutástól kezdve az „érzelmes” utazóig, az álmodozó diáktól a művészettörténelmi ismeretel igazolásáért utazó tudósig, a tárgyilagos kutatóig, hallhatunk. De fölülte tanulságos lenne a képnék visszaját is megrajzolni: nemcsak azt, hogyan hat az utazóra és rendes környezetére az, amit ő látott, hanem hogy milyen hatással van az utazók tömege arra a földre, ahová a mai közlekedésnek szinte tökéletes eszközei elvitték. Ez az utóbbi fejezet az utazások kultúrtörténetének keletlen és szomorú fejezete lenne! Meglehet, hogy az elfelejtett s ezért már-már összeomló Velencét — melyet Ruskin írt le szívetfép sorokban, — az idegenek özöne újjáteremtette, általában azonban az utolsó 100 év mind növekvő idegenáram-

lása a szépségnek sok, mérhetetlen értékét egyszersmindenkorra tönkretette.

Nem szégyellem bevallani: nagyon féltém a nászutások, a turisták Velencéjétől, de nagyon boldog voltam, amikor először ott járva azt láttam, hogy a tengerek királynőjének szépsége diadalmasan lesz úrrá a testét ellepő hangyaboly fölött. Nápolyból Caprit nézve még jobban féltém. Mily rossz híre van a szírének szigetének, amelyet a köznapias életből kiemelkedni nem tudó falánk utazók áradata napról-napra profanizál! Amikor a nápolyi kikötőben láttam a Capriba induló ú. n. „luxushajót”, hallottam a hotelportások részeseidés fű hajójegy-felkínálását, nem kívántam látni Caprit. Mert vajjon mi marad meg a nagy romantikusok: Byron, Gregorovius csodálatos szigetéből, amikor ez az áradat ellepi? És mégis mit tehettem? A nápolyi szobamba belesugárzó kép közepén ott lebegett kékes ködök fátylába burkolta, mint lehoronyzott gálya, a Szírének szigete: Capri. És anélkül, hogy tudtam volna, vonzott, mint ahogy Sindbad hajóját vonzotta a mágneshegy. A legszkeptikusabb, a legsznobabb utazó sem bír ellentállni s bizonyos, hogy elkövetkezik a nap, amikor a szírének hálójukba kertik s hajója nekivág a sorrentói öbölnek, hogy Capri felé fordítsa orrát.

S az út a hiteletlen, a sziget szépségét féltő utas rettegését igazolja. „Luxushajó”: értsd, hogy a hajó fedélzetén minden nemzet világhíróinak átlaga hemzseg, zsvaj lármával harsogja túl a hajó metszete hullámok susogását, sőt a szépségnek azt a szinte orgiasztikus szímfőnáját, amely a nápolyi öbölben zeng. S ha netán a szózuhatag kényszerű hallgatásától bódútan mégis megéreznél valamit, a jóakarattal tellett hajóistáraság, —neve olyszepehangzik: „Parienopeia”, — alkalmaz egy „szalonzenekart”, amely a nemzetközi jazz-el, a nemzetközivé hígított olasz muzsikával vakít el. Dehogy is a nápolyi öböl, a nemzetközi szálloda-világ öleli körül az „érzelmes” utast! S ahol az öregebbik Plinius gályája horgonyzott,

hogy megmentse barátját: Pompeiust felmentette végpusztulásából, ott felszattog a fox-trott...

De Capri mind közelebb ér. Már élesen eléled rajzolódik a ketős szíri sajátos vonala, már látod fehér házait, melyek a leg-szépebb kékségű tengerben tükröződnek, már föléd hajolnak a barna vulkanikus sziklák...

A hajó európai és amerikai kultúremberei már behatóan vitatják, hogy mit kell meg-nézni a Boedeker csalhatalan szavai szerint: Kék barlang, Tiberius villája, Arco naturale, Via Krupp... Mert hiszen más látnivaló úgy sincs! Kihajóznak, belezsúfol-nak a bárkába fizenketted magaddal, már keresnek egyes elfelejtett esernyőket, — kéklők az ég, reád tűz a nap melege! —, s azután következnek a szépséges alkuvás a Kék barlang bárkásával. Ó követel, az utas sokalja, bábeli nyelvzavar és a víta vége nem egyszer az, hogy a bárkás kijelenti: Önt pedig el sem viszem, bármennyit is kínál most már...

Végre partot érsz. Rohansz a többiekkel, hogy beleszorítsanak a Hans, Bob és más nevű utastársaidal a sziklóba. „Hol fog Ön ebédelni?...” „Te el ne felejtés a Mary néniéknél írni...” „Gyöngyöt mindenesetre veszek...” S ezalatt a drótkötélpálya a leg-bujább növényzet közepette a magasba vont, narancsfák roskadoznak a pálya mellett, csak ki kellene nyújtanod a karodat érte...

Meredek síkator, lépcső, tolongás és a városorony előtt való terraszként való nap-sütésére érkezel. Zsibong a tömeg, kopog-nak a botok. Most következnek a döntő pillan-at: hotelportások, kifutófiúk akaszkoznak reád s beszélnek, elképzelhetetlen kiejtéssel németül, angolul, csalogatnak, mert náluk legolcsóbb a lunch. Levelezőlap-árusok ostromolnak, kocsisok ordítanak, vezetők csoportokat szerveznek. „Ecco la bella vista”, „Nun meine Herrschafien, bewun-dern Sie die Schönhei der Natur!”

S mindez ott, ahol 135 méter magasságból bámulhatod a Marina Grandet, belesodál-kozhatsz a kék ragyogásba, ahol előtted mered a Monte Solaro büszke, zord hat-száz méteres sziklatömb.

A lelked védekezni szeretne. Hova is menekülhetnél el ezek közül az emberek közül, akik ezer és ezer kilométert utaztak, nem

egy közülök átszelte az Óceánt, csupán azért, hogy a maga köznapiságát terítse a föld tündéri pontjára. Menekülni. A Monte Solaro feléd bólint, a derekát övező kaeska-ringós kocsiút szalagját pillantod meg: arra föl a magasba, magadhoz és — Caprihoz.

Megindul a könnyű egyfogatú kocsi, a hosszú sastollal ékesített lovacska vígan poroszkál. Leperregnek rólad az „idegen-forgalmi ipar” silányságai, elmaradnak a moreszk, norman, száraceni, velencés risto-ranték és albergók, már Capri virágos, fehér-falú házacskái, aloeborította kerítései között jársz. A suhancképű kocsi a bakon hátrafor-dul s lesi, értesz-e néhány szót az ő nyel-vén. És máris, komolykodva, kis ravasz-sággal mesélni kezd, nehogy észrevedd, hogy a lovacska a mind meredekebb úton csak lépésben halad. Kezded belenőni a mesébe. A buja növényzet ellepi a sziklák lábát. Már föléd hajolnak a hegy barnára edzett dolomitfalai, rettegve gondolsz egy földindulásra. Meglátod a 800 lépcsőfokos főniciai feljárót, amely a 70-es évekig Anacapri egyetlen megközelíthetése volt. Az út mind merészebben vágódik a föléje hajló sziklafalba, minden fordulónál úgy tetszik, mintha az út belevezetne a kék égbe. Mélyen lenn a Marina Grande, s a hajó, amelyen érkeztél, gyermekjátékodnál is kisebbnek látszik. Előtted Ischia Procida, Bajae, a Posilipp, a Vezuv füstoszlopa és Sorrento félszigete.

Fehér villa tűnik fel, szinte a tenger fölött függ. A kocsi beér Anacapriába. Kertek: fehéroszlopos pergolák a szőlő fiatal leveleivel és a glycinea súlyos fűrtjeivel ékesek. Közöttük roskadozó narancsfák, rajtuk gyümölcs és virág. Alattuk viola és bazsalikom. Csend és béke. Mosolygós arccal köszönő anacapriaiak, szinte afrikai profilok, s néha nagy ritkán egy-egy idegen: a sziget áhítoas zárán-dokai. A mese most beteljesedett, eltűntek azok, akik számára szépséget nem terem-tettek.

Végre eljutsz a falu templomához, a San Niccolóhoz, melynek padozatán fayence-lapokra feslette egy nápolyi barokkmester a paradicsomkertet úgy, ahogy azt gyer-mekeken mosolygó szeme elképzelte. Anacapri szimbóluma.

ANACAPRI

ANACAPRI DÉLRÓL

POLGÁRI HÁZ ANACAPRIBAN

CAPRI: VÁROSHÁZ

G. FAVAI: A VILLA FIORE ANACAPRIBAN

GIUSEPPE CAPPONI: PIERLUIGI NERVI CAPRI-I VILLÁJÁNAK TÁVLATI KÉPE

II.

Napfény, csend öleli körül az utazót; hamarosan különös, jóleső zsibbadtságba esik, — hiszen mozdulnia sem kell, — s végtelen, kimeríthetetlen szépség öleli körül. Az örökké változó tenger, a hajnal hamvas kékségétől az alkonyati lágy rózsaszínig, melyből meszeszerűen emelkedik ki a szemközti szigetek csodálatos profilja s a Vezuv füstkoronás csúcsa. Közélebb a tenger felé lejtő olajfakertek zsiánsje, a barna és szürke kövekből vont kerítéssekkel, a rájuk omló buja opunciók, egymásra fűzött tányéralakú leveleikkel, egész közel a fehéren virágzó narancsfák. S ezek az alkotóelemek, formában és színben, sokszorosan vegyülnek s felnyúlnak a sziklák meredek oldalaira, amelyeket apró növények tarkasága üdít, — a távolról szemlélőnek csodálatosan összefolyó színkeverék, amely a nap símogatása alatt csillog, ragyog. Ha betelünk a nézés-sel, az önfelédtt szemlélődéssel, fölfedező-utakra indulunk, közelről nézzük a csodálatos, fantasztikus flórát, azt az opunciát, amelynek levelei idővel megöregednek és ágakká alakulnak át, hogy végül a cserje törzsévé változzanak. A növények metamorfózisa a szemünk előtt játszódik le, a primitív ősi formaképződés világában járunk. Most, hogy a figyelmünk reátereledőt, lépten-nyomon látjuk ezt: a kertfalra borítja gazdag zöld tömegét a sedum, a sempervivum, amelyen a levél és törzs egybefolytak. De legszebb a teljes egészében háromszögletű keresztmetszetű mesembryanthemum, amelynél a szerveket meg sem lehet már különböztetni, szinte a növény és az ásványi világ hasonló természeti alaptörvényeit látjuk: mintha a kristályképződés törvényei érvényesülnének a flórában is. S a másik oldalon is hasonló érzet még a természetrajzban járatlan laikus is: lenn a Piccola Marinán, melynek sziklái az eolli tenger hullámai csapkodják, erősebb széljárásakor a kavicsok között halványlila, áttetsző virágokat találunk, mintha a vízben áztatott harangvirágok lennének. De csakhamar megtudjuk, hogy ezek a virágok e meleg tenger mélységeiben élő primitív állatok. Ebben a természeti környezetben az életformák elkülönöződése még nem haladt előre, ebben a szerencsés és boldog környezetben az életformák elkülönődését

az életharc még nem tette szükségessé. A nápolyi öböl közismert emberi sajátosságai, a híres nápolyi lustaság, az igénytelenséget elősegítő könnyéd élet itt természeti törvény és nem az emberi hajlam gyümölcse; tájbeli adottság, természeti lehetőség. Az északi ember számára csodálatos fölfedezések ezek, mintha más világba kerülnék volna.

Kikanyarodunk a faluból, ott, ahol a kocsit szinte függőlegesen hajlik a Punta Trasete fölé. Mélyen lent a sötétkék tengeriükör, jobbra a Marina Grande, amelyre barna árnyékot vet Tiberius sziklája, a mély színek minden elképzelést túlhaladó szimfóniája ez. S még tovább jobbra Capri házai, egymás mellé és egymásra rakott kockák és hasábok. Itt a kertek között tisztá egyszerű kockák, ott a városkában, a San Michele barna sziklafalához símulóan szorosan egymáshoz illeszkedve s azután a csúcs felé gazdag, dúsan illatozó kertekbe szóródva. A képbe merülve, annak a szépségét és harmóniáját szemlélve, csakhamar felismerjük titkát: az egységes elemekből összerakott mivoltát. A házak alkotóelemei csupa hasonló, igen egyszerű testek, laposfedélű kockák és hasábok. A városka csupa testvéri forma összessége, amelyből csak egy-két ház válik ki, a mor stílust színlelő szállodák, karaván-szerajok.

Reggel van. Capri utcái meleg napfényben úsznak, a boltok elé halászbárkák barna vitorlából szabott ernyők feszülnek s az árnyékukban ezreféle árunk tömkelege csillog: útiemlékek, helyi készítmények és az idegenipar nemzetközi szeméje, noribergali áruk és drága luxuscikkek, a népművészet termékei, gyöngyök és korallok cifra tündöklése: kelet bazárjait mímel mindez, valljuk be, nem egyszer sikerrel. Csak néhány idegen, a jobbik fajtából, az, amely szerelmes Capriba, az a fajta, amely nem tud szabadulni a sziget varázsától. A város szélén pompásan karbantartott igazi capri-i házak, *szip kovácsoltvas-kapuvai*, amelyen át árnyas udvarokba pillantunk, valódi, vagy sikerült átrégiségekkel díszített hűvös udvarokba. A kapu mellett angol, dán, svéd, német nevek — ezek Capri fanatikusai, akik itt akarnak maradni örökre — és az angol kápolna tövében fognak temetkezni... Pereg az

élet. Nyolc-tíz parasztfedny jön, fejükön kosár s abban rakás vörösbarna kő: a Vezuv köpte tufa, melyet könnyűsége miatt hajón hoznak át s a házak építésénél használnak. Kocsi a városházán túl nem járhat, s ma csakúgy, mint évezredek előtt, fejükön viszik a terhüket.

Patkókopogás, színes takarókkal lefödött csacsipár jön, mögötte hatalmas szál amerikai, terka gyapjában s a szamár hátán még tarkább selymekbe öltözött szőke amerikai szépségek, hatalmas szaruszemléggel, a barnára sült nyakukon gyöngyházláncsal, mintegy jelezvén, hogy ők is Capri jegyesei, gazdag jegyesei, hisz ők élethik a sziget lakóit.

Az út — itt minden új gyalogút — virágoktól illatozó kertbe fordul, a barna kövek közül, opunciak mögül ápoli, gondozott virágpompa fordul felénk, gladiolusok, irisek, volószínűtlenül hatalmas virágokkal. Gliciniállatú, ibolyaszín lugasút. Szépen faragott barna kőlépesök vezetnek egy magasan felvő terraszra, s a Földköz-tenger végtelensége ragyog reánk. Sugárzó, tündöklő végtelenség s mélyen alattunk a mesebeli Ráglionik, a százméteres sziklák, melyekkel Polyphemos tildözte Odysseust. A függőleges, a megközelíthetetlennek tartott sziklafalba vágott kanyargós, többszörösen önmaga fölé hajló kigyózó út, a Via Krupp, visz le a tengerhez. Fordulat fordulatot követ s a tenger mindközelebb ér, kék mélységéből zöld sziklák pillantanak felénk. Az egyik szikla mögül víg kiáltozás hangzik fel: angolszász idióma keveredve némettel. Pár lépés múlva felismerjük tirkát: egy sziklaöbölben hullámfürdő rejtőzik, a nálv életörömet újra felfedező modern élet elevenül meg a Bagno della Sirenát.

Naphosszat cseng az élet a Piccola Marina fürdőjében, — május van, még csak kevesen vagyunk, — s búsan lájujuk, miként vet mindhosszabb árnyékot a Punta Ventroso meg a Punta di Mulo a tenger kékségére.

Hosszan kanyarog az út fel Capri felé. Kertek és utak között megyünk, fehér házak, lapostetejű kockaházak között s megfigyelhetjük, hogy mint népesedik be a szigetnek ez az oldala új és újabb villákkal, amelyek a nápolyi öböl gazdag, változatos kontúrjai helyett az eolli tenger végtelenségére pillantanak.

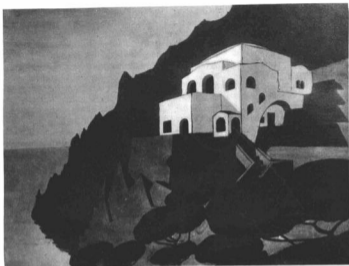
Capri megint visszanyerte reggeli csendjét; a „luxushajó” vegyes társasága, a szigetet kötelességszerűen meglátogatók hada elvonult, a szépség harmóniája helyreállt. A kocsisok levetették déli pökhendiségüket, újra barátságos, bohém öltözközők váltak, a lovacskák fáradian vágnak neki — ki tudja hanyadszor — az anapacri útának... S a faluban, az alkonyi utcákon, a fehér házak között afrikai arcélű fiúk és leányok sétálnak. Európa ez még, avagy a fekete földrész egy előrs szigetén járunk? Valami közbelső földön: Európa és Afrika között, romantikus vágyak szigetén.

Az asztalton Gregorovius könyve: *Wanderjahre in Italien*, a német romantika egyik szépséges dokumentuma, amely sok mindent elárul, sok mindent megmagyaráz. Gregorovius leírja a Monte Solaro, a sziget legmagasabb csúcsára épített megfigyelő-tornyot, ahol az ő idejében fenn ült a „telegraf”, a fényjelekkel híreket közvetítő ór, aki Szicília felé figyelt s ha valami különöset látott, fesszülő vitorlakkal érkező hajókat pillantott meg, akkor a Tuorohegy csúcsán örködő iársának adott jelt, aki azt a sorrentói félszigetre, Massába jelezte s a hír hamar elérte Castellamarét, hogy pillanatok múlva Nápoly fellegvárába, a Castell s. Elmóba érjen a hír s onnan a királyi palotába. „Amint a táviró ezt nekem így elmondotta, tüstént eszembe jutott Aeschylus Agamemnonjának kezdete, ahol az Atrous palotájának lapos tetején álló ór a fényjelet lesi, amely Illion eslestéről ad hírt.

Ó változatok meg inségemill istenek!
Egy hosszú éve örködöm már, mint az eb,
S az Atridák lakának ormén van tanyám;
Elnézem itt az ének csillagbórárt,
Az ég uralgó, fényugrázó diszeit,
Amelyek hirdetik, ha téli, ha nyár közeleg.
Im most is azt a fáklajelt várom, lesem,
A lángsugárt, mely megjelentsi híret,
Hogy Trója megdőtt. Ezt a dolgot róna redm
Vérnes reményű, fértéltű asszonyom!

(Ford. Csengeri János)

Eszembe jutottak Clytemnaestra szavai, melyekben leírja, miként szökellik a tűzjel Ida hegyfokáról Atrous házához. „Gregorovius hosszan elmereng ezen a ponton és végül megjegyzi: „És ezen Aeschylus órszemen kívül itt nem találtam régiségeket...” Az antik világot fedezte fel az öreg caprii fénytávíró személyében, s Capri lapostetejű házaiban Atrous házat látta...

GIUSEPPE CAPPONI: RODOLFO NEBBIOSI CAPRI-I VILLÁJÁNAK TERVE

GIUSEPPE CAPPONI: RENATO PAOLI CAPRI-I VILLÁJÁNAK TÁVLATI KÉPE

IVÁNYI-ORBÁNWALD BÉLA: ÍTELKEZÉS

„Fogyan teti Dóll Mihály uramból Rácz János”, Jókai Mór elbeszélése.

A Tiszta Lélekben debreceni m. kir. tudományegyetem tulajdonok. Az Ermitázsban kiállításából

RUDNAY GYULA: BOHÉMEK.

Orsz. M. Szépművészeti Múzeum. Az Ernst-múzeum kiállításából

RUDNAY GYULA: GRÓF JANKOVICH BÉSÁN
ENDRÉNÉ URNÓ ARCKÉPE

Az Ernst-múzeum kiállításából

SIDLÓ FERENC: PRIMAVERA
Az Ernst-múzeum kiállításából

GRÓF BATTYÁNY GYULA: PÁHOLY
Bosnyák Izsó ár tetején. Az Ernst-múzeum kiállításából

Európa népeit, annak humanista kultúrájú rétegeit évezredek óta átitatta a görög világ csodája. Minden gondolatunk egy igen nagy része hellén eredetű, — és még inkább volt az 100 év előtt. Úgy tetszik, hogy száz év előtt még inkább volt lelkünk hazája Hellas, ahova Goethe és Feuerbach Iphigeniája fordult: „Das Land der Griechen mit der Seele suchend.“ Mintha Capriban találná Európa és Amerika ezen szellemi őshazájának legközelebbi, még élő nyomatát, a természetben és az emberi életberendezkedésben egyaránt: a Kék barlang Odysseus sirenejének otthona, a Faragllonik Polyphemos haragjának emlékei s a fantasztikus sziklák mélyében, a számtalan barlangban a Sphinx emléke él és kísért, míg a kertekben a Hesperidák almái izzanak, Antika fügei zöldelnek. A házak végtelen egyszerűsége és igénytelensége antikosnak tűnik, szinte a kivétel nélkül elpusztult görög magánházak valamelyes emlékeit látszanak őrizni, az ember és a természet egymásmellettségének, egymásbaolvadásának lehetőségét éreztetik... Az antik világ a mai élet küszöbén!

III.

Az utazást általában pihenésnek tartják. Az ügyvéd, az orvos, a kereskedő, hacsak nincsen tanulmányi úton, kiszakította magát hivatásának bilincseiből, annak gondolatvilágából és azoktól mentesülve megpihen, más a kép az építész esetében, akárhová is megy, mindig tapasztalja a mesterségét, semmiképp sem tudja elkerülni az építészetet, mert hiszen az építészeti alkotás jelent mindenütt az élete keretét: ha mást nem, legalább a szállodája épületét tesztitanulmány és bfrlát tárgyává. És így van ez Capri paradicsomában is. Alig éljük be magunkat e föld varázsába, máris az építész szemével vizsgálni kezdjük a sziget sajtós architektúráját, ezeket a különös kockaházakat.

A modern, a mai törekvéseket figyelemmel kísérő építész meglepetéssel veszi észre, hogy ezek az itt légyökrös házak, ez az itten a földből nőtt építkezés formaiságában mennyire hasonlít a háború után való európai építészeti törekvések radikális szárnyának munkájához: a Gropius, Mendelsohn, Le Corbusier és más vezetők köré csoportosuló fiatal építőművészek műveivel. Akárcsak azokonál, itt is a lapos tető dvík. A ház itt

is tiszta kubusokból épül fel, a falfelületek teljesen síkok, semmiféle plasztikus ékes-ségük nincsen, a főpárkány s az ereszt teljesen ismeretlenek, a lépcső igen gyakran, sőt legtöbbször a ház falán kívül vezet fel az emeletre, ugyanúgy, ahogyan azt Le Corbusier előszeretettel így rendez el. Persze szerkezeti szempontból igen nagy a különbség: az újítók házait a vas és vasbeton alkalmazásával építik föl, sőt egyeseken az új anyagoknak megfelelő szerkezetekkel gondolják el; itt viszont a jellegzetes kő-építkezés dvík vastag falakkal, nagy donga- és tükörboltozatokkal, amelyek a tetőtérasszt formálják s amelyeket az atikafal rejt el pillantásaink elől, úgyhogy valós mivoltukat csak valamely magaslatról szemlélve vesz-szük észre. Ez az építkezési mód egyfelől az anyagból ered, az anyag adottságainak szülötte, de másfelől a táj jellegzetes klimatikus viszonyainak felel meg: hiszen az eső itt csak az évrnek harminc napján esik, akkor is csak szűkösen, szegényesen, attól nem kell félni a házat, a párkányra vagy ereszre szükség nincsen, viszont a mellékfallal körülvett terras a ház alapterületére jutó esőt alkalmasan összegyűjti s a víz az atika által alkotott vályuból a ciszternákba folyik. Épp ezért a pozszulán cementbe rakott boltozatot be is kátrányozzák s így víztalanítják. Itt minden csöpp eső az lsten ajándéka.

Ennyit azokról a realitásokról, amelyekből ezek a házak születtek; azonban ezzel nem mondtunk el mindent. Csakhamar észre-vevesszük, hogy e kockaalakú házak itt, ezen a tájékon formailag is mennyire megokoltak. A vidék vad, a tájék minden képeletet fölülmúlóan fantasztikus. A sziget a mese-szerű szikláknek világa, amelyen semmi-féle, ember számára felfogható szabály nem uralkodik, ahol Vulkanus mester vad erőinek tombolása teremtette meg a földi formákat. Ily helyen ősi emberi törekvés, hogy a magunk agya által megfogható törvényszerű, szabályos formákat alkotunk. Minél vadabb a vidék, minél szaggatottabb és irracionálisabb a környezet, annál inkább keressük az egyszerű és egyszerű formá-akat, hogy azokba öntsük a magunk alkotásait s így minél hatásosabban szembe-helyezzük a magunkét a természet vad szeszélyével. Ez az emberi igyekezet fordí-

tot arányban áll a kultúra előrehaladásával. A magasabb fejlődési fokra eljutott ember, aki a maga alkotásainak belső komplikáltságát is át tudja tekinteni, a komplikált világba is bátran behelyez lyent, viszont a primitív ember az egész egyszerűhöz ragaszkodik s a sok színes részlet ebben megszavarja.

Az emberi természetnek ez a sajátossága, ez a védekező gesztusa teremtette meg azt az architektúrát, amely Capri szigetére annyira jellegzetes. Ha a Monte Solaro kocsútjáról visszanezünk a siklóvasút terraszá mögött felépülő városkára, tisztán látjuk ezt az igyekezetet: a város fölötti sziklával ellentétben, tömbszerű építkezésre törekedtek Capri kőművesmesterei. Persze a szűkös helyi viszonyok folytán a házak kristályrendszere nem mindig derékszögű; így például már a városház maga, kedves saroktoronyával, egy körülírhatatlan sokszögön épült fel, hasábjai egymásba vágódnak, ellenőrizhetetlen alaprajzokban. Azonban ez újra hozzátartozik ezeknek a látzólag primitív embereknek művészetéhez. Ebben a sugárzó napfényben az apró részlet nem hat, szemöldökpárkányok és miegyéb hasonló motívumok itt elvesznének, eltűnnének és épp ezért lehetetlenek és elő sem fordulnak; itt építészeti hatást csak szikkszerű, összefüggő felületekkel lehet elérni. De ha Capri a kockaházakból sakktablealaprakon épült volna fel, sajátos, de mégis egyhangú kép keletkezett volna. Így azonban mindenütt másfelé hajló falai a fehérnek ezernyi változatát teremteték meg: majd merőlegesen tűznek a nap sugarai a házakra, majd meg önárnnyék keletkezik, más felületek pedig mély, vetett árnyékba kerülnek s ez a sokszoros színhatást még fokozza a falak színárnyalatának gazdagsága. Elég a siklóvasút terraszá mögött felépülő városrészt megfigyelni, avagy a festői Marina Grande háztömbkelegére nézni, hogy a hatás gazdagságáról fogalmat kapjunk. Még egyszerűbb azonban a kép, ha Anacaprit Capri felől a lenyugvó napfényben látjuk s a házak falai a rózsaszín minden árnyalatában ragyognak.

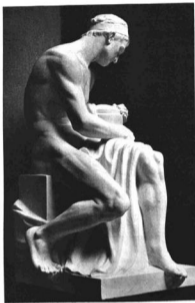
A helyhiány, a beépíthető telkek szűkös mivolta, — mindenki az egyetlen tér, az egyetlen járható út, avagy a szűk kikötő, a csónakok közelében kívánt lakni, — az

építkezésnek olyan formáihoz, módszereihez vezetett, amelyeket mi, akik az építési rendőrség árnyékában nőttünk fel, elképzelhetetleneknek tartunk. A házak nem képtelenen, hanem a szó szoros, betűszerinti értelemben egymás hátán épülnek fel, a hátsó sor az első sor falaira támaszkodik, úgyhogy a házak mögött a helygödrökben fantasztikus üregeknek kell képződniük. Fenn a városban két ilyen ház sor között és alatt valóságos alagút formálódott, amelyre az első házak boltjai nyílnak. A szomszédos házak — nevezetesen a Marina Grande, — egymásba toldódnak, az egyiknek külső, konzolos szerkezetű lépcsője reányúlik a másik házra. Amiből mindünk elképzelhetetlenül összetett és bonyolult tulajdonjogi összefüggések és szolgáltnak keletkeznek, itt az természetes. Valahogy békésen élnek együtt az emberek, dacára a heves vérmérsékletüknek.¹ A szerkezeti összefüggések, a ház statikája részünkre megfoghatatlan. És az összbenyomás mégsem zavaros avagy bántó, sőt ellenkezőleg módfolított egészséges. Fantasztikusnak festői, dacára annak, hogy határozott stereometria törvény uralkodik az egészen. És éppen ez a hatás tilka: az egyrendszerű, egy elgondoltságú testekből összerakott tömeg. S az egész képtelenül hatna, ha minden házon más-más stílusú cícomák és cirádák díszelnének, — így a látszólagos anarchiában magasabb művészi rend uralkodik.

Mindennek lélektani alapjára már bevezetőleg rámutattunk, azonban nem lesz érdektelen a szociológiai alapot is megemlíteni. Egy határozott társadalmi egység uralkodik itten. Ezek az emberek egyvágyúak, egycakarsúak. Csak élni akarnak, házuk elsősorban a nyers életszükséglet kielégítője s nem a társadalmi elkülönödés építész kifejezése, mint pl. a mai nagyvárosi építészeten. S ebből az alapvető egységből, közösségből nőtt ki ennek az architektúrának felejthetetlen szépsége, amely a pusztá célon túl emeli a házakat.

És ottan, ahol városszerűen tömörül a lakosság, ahol a házak fecsketűszerűen egymáshoz simulnak és festői képet adnak,

¹ És mindez fokozottabb mértékben vonatkozhat a közel Amalfita, ahol hat-hétméteres házakra épít, a meredek helygödrökre támaszkodó ház sorokat építenek.

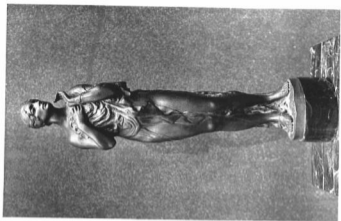
DAMKÓ JÓZSEF SZOBRA. A HAGGENMACHER
CSALÁD SÍREMLÉKÉNEK RÉSZLETE
A Múcsarnok Irtvási kiállításából

BOKROS DEZSŐ: ÖNARCKÉP KALAPBAN
A Tamás-galéria kiállításából

BOKROS DEZSŐ: ÖNARCKÉP KALAPBAN
A Tamás-galéria kiállításából

SIDLÓ FERENC: VÁGY. Bronz
Az Ersei-múzeum kiállításából

SIDLÓ FERENC: TITOK. Bronz
Az Ersei-múzeum kiállításából

távolabb a kerti házaknál, majorságoknál, a hegyoldalokban, szőlőlugasok és fügefák közepette, az opunciók áthághatatlan kerítésél mögött különösen jellemző a ház belsejének a természettel való bensőséges egybefűződése. Ezek az apró parasztházak a természetes bájnak valóságos remekei, szinte mintaképel az ember és a természet délszaki együttélésének. A szobákból szinte kivétel nélkül a szabad levegőre, napsütésre, tengerfénylésre nyílnak az ajtók: kertre, teraszra, szabadon függő lépcsőkre. Nagyobb házak előtt széles kosárfűves tornác húzódik, annak árnyékában folyik az élet és a házimunka. S az emberformálta stereometrikus törvényű ház kisugárzása a kertet átszellő pergolák fehér, hengeres oszloptörzsel, melyek a lugasok zöld terhére hordozzák. Nehéz és hiábavaló fáradtság lenne e házak sajátos szépségét szavakkal tovább jellemezni. Szavakkal meg lehet fogni egy renaissance palazzo formavilágát, sík homlokzatának szervezését, — de a térformákat, a kockaalakú tömbök művészi varázsát leírni éppúgy nem lehet, mint ahogy a zenei formák leírása is örökké csak tapogatózás marad. Azonkívül a grand art alkotásainak összetett rendszere típusleírásra is alkalmas. Ott lehet beszélni a típusok változatairól, itt a típus maga végtelen egyszerű: kockaszerű tömb, lapos tető, nyitott lépcső s az egyes házak szépsége épp ezen egyszerű elemeknek végtelenül változatos összetevéséből ered.

Főltté mulatságos megfigyelni, hogy mi történik Capriban, ha bevonul az építészeti grand art! A városházi téren van egy nagyobb-szabású barokk templom, a szentély előtt nagy kupolával s az oldalhajó kápolnáin fölött kisebb kupolákkal, a kápolnasor pedig a hosszengelyre merőleges dongaboltozatokkal: a típusos barokk forma. De míg mindenütt másutt a boltozatrendszer csak belülről látható, kívülről pedig a nyeregfedél eltakarja azt, itt Capriban, ahol a tetőszerkezet főlősleges és ismeretlen, a kupolasor s a szinte gótikus elgondolású támasztó tvrend-szer meztelenül áll előttünk. S ez nem véletlen, mert szakasztott ugyanez ismétlődik meg fenn Anacapriban: szerényebb rokokó homlokzat s mögötte a meztelen kupolarendszer. Távolról, a Monte Solaro csúcsáról nézve messzi keleti hatású ez a templom.

A kezdetlegesebb templomok, pl. a Marina Piccola kápolnája vagy a cetirellai remetekápolna őseredetiségükben mutatják, hogyan oldotta meg az egyszerű caprii kőművesmester az ilyen feladatokat: a helyi anyagokkal, a helyi viszonyoknak ösztönén megfelelő módon.

IV.

Mint mondtuk, a modern építészeti törekvések figyelője csakhamar észreveszi, hogy ezek az építészeti formák mennyire hasonlítanak a távoli ködös országok újabb építkezéseihez. Ott hasonló utakra indultak az építésszek: lapostetejű, párkánytalan házakat építettek — esős országokban s nem vad sziklák tövébe, hanem szelíd erdők szélére, avagy rajztáblaszerűen sík vidékre, szabályos városok keres utcaiba. S míg itten Capriban ez a forma az építőanyagból, a kőből formálódott, addig ok vasváz és vasbetonváz, kitöltőanyagok segítségével jutottak ehhez a formához. Tehát az összes körülmények megváltoztak és eltolódtak, csak a külső formát vették át. Mit jelent ez? *A caprii formát idegen talajon idegen anyagokkal mesterségesen kitenyésztí az északi ember délre vágódása, nosztalgója.* Ami Capriban realizmus, az addótságokból levezeletit megoldás, racionális volt, az az idegen távoli földön a „racionális architektúra” romantikájává változik. Ne értessem félre: az írma tisztá architektúrájának, amely szükségtelennek érzi a cícomát, amely csak a szerkezeti formák, a felületek és nyílások aránya, a tömegek játéka által szép — lelkeshíve és művelője vagyok, akár egészen a nehezen, de jól megoldott lapos tetőig. De ha ezekből az elemekből egy idegen forma kedvéért a mi viszonyaink között lehetetlen formálnak, az *irracionalist racionális névre keresztelik*, akkor tiltakoznom kell és reá kell mutatnom e romantika eredetere, de meg orra is, hogy az ilyen játék épp annyira méltatlan az építőművészet nevére, mint az, amely napjaink szerkezeti és feladatait bármint régis köntösbe öltözteti.

Vizontl van ebben a jelenségben valami, ami módfejlőt jellegzetes és ami fölött nem szeretnék elisklani. Nagypapánk, sőt még apánk korában is az olasz tanulmányutak a egyszerű olasz mesterek építészetiének varázsa alatt állottak. E romantika virágai

pl. a müncheni királyi palota vagy a budapesti körúti Baththyány-palota. Az akkori romanika a nagy művészet alkotásait másolta, napjaink romantikusai viszont a caprii szőlősgazda házát hozzák magukkal! Ebben azonban nem a népies iránt való érdeklődés nyilatkozik meg, hanem valami egészen más: az egyszerű *sima formák, az egyszerű stereometria tömbökből épített ház vált ideálunkká*. Kezddünk elfordulni a gazdag szobrászi díszű homlokzat mögé kényszerülő palotáktól. A ház maga fontosabb, mint a homlokzat.

Ez Capri építészetének egyik nagy nemzetközi tanulsága; van azonban még egy másik, amelyet különösen nekünk kell észrevennünk.

Capri a múlt század hetvenes éveivel valószínűs szűz területe volt a helyi jellegű, a földből nőtt építkezésnek. Elszigetelt kultúrájába legföljebb ha egy-két idegen építőmester építette templom hozott külső elemeket, amelyek azonban Capri s a sziget kőművesmesterei nem igen értékelték. Megcsodálni való volt az ilyesmi, de lényegben nem sokat hatott rájuk. Mikor azután az idegenforgalom áradata a nápolyi öbölből, Sorrento felől átcsapott ide is, megváltozott a helyzet. Eddig az időpontig — a század elejétől kezdve, — néhány álmodozó angol és német festő járt a szigetre, később mind nagyobb számú idegen érkezett. „Capri a művészet és költők földje, az álmodozók szigete, az idegenek elysiuma lesz. És mindenre, amit a multi itthagyt, felrakják a pénz címerét: a tájra, az építészetre, mindenre, ami homlokán hordozta a Földközi-tenger szépségét, mind fenyegetőbb árnyékokat vet az aranymezőben mutatkozó kéz. Az igazi ősi építészetünket körülölel az exportra készült klasszicizmus, a görög oszloprendes görög villa, megjelenik a görög templetto, következnek az arab stílusú hamisítványok és a XIX. század végének hamis romanikájából táplálkozó egyéb építészeti elvélyedések.” És a folyamat már megkezdésénél előrehaladt, a sziget sajátos helyi zamata már kezd az idegenforgalom nemzetközi stílusához idomulni, állítólag a földrajzi helyzetnek megfelelően szaracén, arab stílusú műromanika ütötte fel fejét, amikor a város kitűnő polgármestere, Edvin Cerio egy pompásan kiállított könyvben lángoló

szavakkal mutatót arra, ami a szigeten történik, „ami alkalmas arra, hogy egy évezredes autochton és zárt kultúra kőberakott emlékeit megfojtja, a sziget sajátos művészeti színezetét egyszersmindenkorra kiirtsa: szerény majorságaink és tanyáink, polgári és úriházaiknak sajátos stílusa van, amely jellemzi a sziget igénytelen templomait, a trecentóból és a quattrocentóból származó kúriáit, de jellemzi a Palazzót is, amely az Arcucciak otthona volt és a nápolyi Johanna királynőnek kastélyul szolgált. Itt van a Certosa stílusa, amely közel 600 éven át élt közöttünk, mint a szépség és harmónia, a béke és a méltóságjelenség remeke. Caprinak megvan a maga sajátos építőmodora, amelyet a sziget népe teremtett meg, amely mintegy öntudatlanul alakult ki, — ahogy az igazán szép dolgok mindig így is születnek, — a nép lelkéből sarjadt, az építészetnek az ízlés, az igények, a vallás, a tradíciókhoz való mindenkorai alkalmazkodásából. Ez a caprii stílus nem klasszikus, nem román, nem gót, nem orientális és nem is barokk. Mindegyik stílusból van benne valami, — de semmiesetre sem azonos azzal a stílussal, amelyet az utazgató idegenek számára hoztak ide. Egyszerűen Capri stílusa és mint ilyen Capri szellemi hagyatéka és öröksége, mert egyedülvalóan Capri. És mindaz, ami természetesen és egyedül csak egy családnak, csak egy népnek, az szent, olyan kincs ez, amelyet meg kell őrizni és meg kell óvni... Már eddig is túl sok gyalázat és megbántás érte Capri isteni szépségét, már eddig is igen sok merénylőket követtek el az építészetünk és stílusunk kárára. Capri el fogja veszteni jellegét, mentsük végre meg azt, ami szépségeiből megmaradt. Az esztéták fáradtságos munkával kitalálták azt a nemtelen hamisítást, melyet az arabeszk szaracén stílusnak neveznek a amely egyszerűen nem létezik. Ahelyett, hogy megőrizték volna azt a sajátos szaracén gráciát, mellyel szűk átíthított utcáskáink ékesek, kieszeltek egy stílusú faragott szaracénériát, amely nem más, mint Tunis és Algir szállóidőnk utánzása, nem más, mint a Palace-hotelek cik-cakos barbársága: csipkés pártáknak, cukorból és karamelből öntött kupoláknak összevisszasága, háremudvarok és

BOURDELLE, ANTOINE : INGRES, MELLEZOBRA
A Nemzeti Szalon Képtárából

BOURDELLE, ANTOINE : MADONNA A GYERMEKKEL
A Nemzeti Szalon Képtárából

udvarocskák (zetlen visszfénye; magas, túl nyulánk és ezért formátlán ablakok, apró minareti-utánzatok, a tetőre kirakott füstölő-edények, a nemlétező odaliszkok illatszereti számára, csempék, csempécskék, vég és ok nélkül a földön, a falon, a mellvéden, kapu fölött, egyenként és csoportokban. Az arabeszkériát követte a görög, római és pompeji stílusok vérszegény utánzatása, gipsz és papírmasék márványozva, a legigénytelenebb ház előtti templomok oszlop-csarnokai, az udvarban tricliniumok hitvány hasonmásai, elrontott oszlopok és oszlopfők és így tovább, a zugszállodások és a földuzsorások romlott izlésének mindenmódú elítélésével. Az érdekeltségek győzelmi ordítása már közelgett és azt jelentette volna, hogy Caprit sikerült átalakítani karaván-szerájá. De Capri nem válhat az utálatos üzérkedés áldozatává. Császári tragédiák színpada, békeszerető fejedelmek földje, csodálatos földközletlen legendák háttére, — Capri megáll és vissza fog fordulni, hogy az elgondolkozó és derűs emberek, a gazdagok és szegények hazája legyen, a konvencióktól és formáktól mentes sziget vendégszerető földje, a világ művelődéstörténetének jelentős pontja, a költészet és a szépség szigete*.

Talán soká időztünk a kitünő polgármester szavaival. Nem ok nélkül. Cerio írása s amit még látni fogunk, tevékenységének eredményei érdekes tanulságokkal szolgálhatnak nekünk is. Merjük állítani, hogy *igen örvendetes lenne, ha polgármestereink között minél több akadna, aki hasonló álláspontra helyezkednék s védelmébe venné a magunk hasonlóan egyszerű, ősi, népies építőművészetnek még szórványosan megmaradt emlékeit.* Rövid pillantás arra a képsorra, amelyet e folyóirat soproni száma vitt a nagy nyilvánosság elé, avagy arra, amelyet a „Tér és Forma” ezidei januári száma hozott, igazolja, hogy ezek az igénytelen népies házak a magunk földjén éppúgy a magunk építőstílusát képviselik, mint azok, amelyekről szólva Cerio lelkesedéssel beszél, a stílo di Caprirol.

Cerio nemcsak megőrizni akar, nem akarja, hogy a mai naptól kezdve Caprin

semmi se történjék, semmi se épüljön már, hanem azt kívánja, hogy Capri fejlődése ne zökkenjen ki a maga évezredes útfából, hogy ne adja föl évezredes múltját, hanem ellenkezőleg térjen vissza a régi csapásra és haladjon azon előre, a mába és a holnapba.

A caprii mozgalom a kívánság kinos holt-pontján már túl is jutott. Egy fiatal olasz építész, *Giuseppe Capponi* szívére vette Cerio tanácsait és az utolsó években egymásután épít fel az új villákat, nevezetesen a Marina Picola fölött, a Monte Solaro lábánál és igyekszik minél jobban beleilleszkedni az ősi caprii stílusba és egyúttal olyan házakat építeni, amelyek a mai ember kényelmi igényeit is kielégítik. Alkotómunkáját széleskörű tanulmányokkal építette alá. Csakhamar megállapíthatja, hogy a Capri szigeti építőstílus testvéri változataira akad a néhány mérföldnyire fekvő Ischia szigetén és az amalfi-öböl partjain le egészen Salernóig. Tanulmányainak leírása a legmegkapóbb, a legtanulságosabb olvasmány. Ő, aki a legmodernebb akarású olasz építészek sorába tartozik és az elmúlt évben Rómában rendezett kiállításán egész terem fölött rendelkezett, végtelen szeretettel merült e tanulmányokba. Mindenekelőtt megállapította, hogy ezen egyszerű építményeknél talán nem is szabadna stílusról szólni... „*Esiste piuttosto un carattere.* Ezek a formák az olasz léleknek őseredetileg kifejeződései. Nem arról van szó, hogy művészi örökségünket mindezzel meggazdagítsuk, hogy ezt a kincset őrizzük, hanem arról, hogy megállapítsák azt, hogy ezeknek az építési formáknak rendkívül érdekes aktualitása van... Nem akarunk motívumokat vadászni. *Az, ami ez építészeti formákat érdekessé teszi, a tömegbeli alapelgondolásuk.*” A szükségletek kitünő kielégítése, a szerkeszték ötle-tes alkalmazása érdekli e házacskákon Capponit. „A tulajdonképpeni dekoratív forma mindenütt hiányzik. Viszont a szerkezetből, a szükségesből mindig tökéletes harmónia és tökéletes ritmusok adódnak. Érdeklődésünket állandóan lebilincselik azok az igénytelen házak, ez a mindig ül, előre nem látott megoldásokkal teljes gazdagság.” A cikkhez adott rajzainak öletes alírásából idézünk. „Tökéletes szépségű kompozíció.

* V. ö. Edwin Cerio: *La casa nel paesaggio di Capri.* Ed. Alberti et Lacroix, Roma.

Nyilvánvaló, hogy az építészeti kubizmus is bájjal teljes lehet, ha így csináljuk. Egy másik újonnan épült házról szólva: „Fölötte értékes alkotás. Szinte természetesen szökik a ház a sziklából. *Kitűnően alkalmazkodik a tájhoz, amelyet szinte kiegészít és befejez.* A falu egyetlen jelentősebb modern háza, de sajnos nem egy olasznak köszönhetjük, hanem német építésznek: Sattlernek. Hálásak vagyunk azért, hogy *tradícióinkat tisztelte, megbecsülte és e munkájával a hely szépségét fokozta.*”

És ez az építész Capriban immár több kitűnő munkájával folytatja modern szellemében a multat, ami annál is inkább örvendetes, mert hiszen, mint láttuk, Capri régi paraszti építészete formalságában, természetességében, a szültségesre és a lehetségesre irányuló mivoltában igen közel áll a maihoz és ahhoz, amit mi maiak világszerte akarunk.

V.

Ezek után, azt hiszem, az elmondottakban rejő ügyekezetiünket már megmutattam. Nem akartam Capri költői lefróinak légiójához

csatlakozni, hanem a néhány ezer kilométernyire tőlünk fekvő sziget építészetének tanulságait kívántam a magunk építészetének fejlődésvonalába beállítani. Örülnek, ha tanulnánk abból a nemes, szép és mély gesztusból, amely *Edvin Cerio capri-i polgármesterben* személyesült meg. Példaadást látok abban, hogy az igénytelen paraszti mult értékeire reámutatott, mint a jövő alapjaira, *Giuseppe Capponi* munkájában annak az igazolását látom, hogy a magyar építőstílus keresésének úja az, hogy az igazán ősi magyar építészethez forduljunk.

A mind nagyobbarányú balatoni és duna menti építkezések, a vidéki városok kis családi ház építkezései nyújtják a lehetőséget ahhoz, hogy a magyar építőstílust türelmes munkával kiformáljuk. S úgy hiszem, a 30 éve vajudó kérdés, a magyar építőstílus kérdését, ha lassan is, a reális megoldás felé így inkább visszük, mint ha csak vitatkozunk e kérdés megoldásáról. Sőt én azt hiszem, ezzel a látszólag szerény, de gyakorlati munkával a mindenki által óhajtott célt hamarabb fogjuk elérni.

DR. BIERBAUER VIRGIL

BOURDELLE, ANTOINE: BACHÁNSNÓ. Bronz
A Nemzeti Szalon kiállításáról

IN MEMORIAM

BARABÁS ILONA HALÁLA. Március 12-én meghalt Budapesten özv. pesti Szegedy-Maszácz Hugóné, márkusfalvi Barabás Ilona festőművésznőnyolcvanötéves korában. Leánya és tanítványa volt Barabás Miklósnak s atya nyomdokain haladva kizárólag arcképfestéssel foglalkozott, abban a stílusban, amelyet atya műtermében sajátított el. Budapesten született 1844. július 14-én s már gyermekkorában sokat rajzolt. 1866-ban felesége lett Maszácz Hugónak, aki maga is festő-dilettáns volt. Arcképeinek száma jelentékeny. Így a honvédelmi minisztérium számára megfestette József főherceg, Deák Ferenc, Orczy Béla báró, Szende Béla, Ráday Gedeon gróf, Andrássy Gyula gróf, Lónyay Menyhért gróf, Szilágyi József képmását; a budai pedagógium számára I. Ferenc József és Trefort Ágoston arcképet; a zombori megyeháza számára négy főispánt; a kereskedelmi minisztérium számára Lukács és Dániel minisztereket, a művész-élet tagjai közül Felekynét, Prielle Kornéliát, Szerdahelyi Kálmánt, nagyszámú magán-arcképet, egyebek közt egész családokat. Munkálkodásának második felében az akvarell-képmást is művelte. Március 14-én helyezték örök nyugalomra a Kerepesi-úti temetőben.

TÓTH ANDRÁS, a régi magyar szobrászgárdának egykor emlegetett tagja, március 14-én meghalt Debrecenben. Az öreg művész régóta pihentette már a mintázófat. Sokáig egyetlen szobrásza volt Debrecennek, ahol iskolának végezte után letelepedett s ahonnan csak nagyritkán adott magáról életjelet a budapesti Múcsarnokban. Szobrászata alig is függött össze java szobrászainkéval, a nálánál ifjabb nemzedék gyorsan s magasan tálszárnyalta úgy tehetségben, mint mintázó-készségben, nem is tartott tehát velük kapcsolatot. Szinte feltűnést kellett, amikor olykor mégis megjelent közülük valamely művével (pl. a kolozsvári Mátyás-szobor pályázatán, vagy 1894-ben a Múcsarnokban egy gipsz-mellszoborral). Bronzszobrász volt és főképp emlékszobrokat s emlékszerű képmásokat mintázott. Egyetlen genejréről tudunk, egy „Pányvát vető csikós”-ról.

Tóth András az aradmegyei Pusztá-Simándon született. 1858 szeptember 8-án. Iskolába Aradon járt, művészeti tanulmányait Budapesten végezte az Iparművészeti Iskolában, ott ösztöndíjat is kapott, később Strobl Alajos műhelyében is dolgozott. Nagyobb munkái: Szilágyi István emlékszobra (mellszobor magas talapzaton) Máramarosszigeten (1899); Hon-

védoszobor Selmecbányán (1899); Kossuth Lajos szobra Nagykovács (1900); ugyan-csak Kossuth szobra Nagyszalontán (1901), ennek másolata az északamerikai Clevelandban (1902); Darányi János dr. szobra Aradon (1901); Szabadságszobor Debrecenben (1902, utóbb beolvasztották); Kazinczy Lajos vértanu. Szépalmon (1910); Bocskai István, Kis-márján (1912).

Nagy veszteség érte a művészettörténeti irodalmat. Bolognában meghalt dr. gróf Malaguzzi-Valeri Ferenc, a bolognai Állami Képtár igazgatója, a művészetnek lelkes barátja és a tudományának rendkívüli felkészültségű művelője. Előkelő észak-olasz családból származott, de életének javarészt Emiliában töltötte. A bolognai, ferrarai, forlil műzeumok gazdagítója, példás árendésze az ő működésének köszönhető. 1892—1928-ig minden évben új és értékes tanulmányokat bocsát közre, amelyek egyesítik magukban az alapos tudást a csatlhatatlan biztonságú látás ritka képességével. Irodalmi működését renaissance studiumokkal kezdte. Különösen Észak- és Közép-Itália e korabeli művészete és kultúrája foglalkoztatta (La corte di Lodovico il Moro), de széles látókörű, elfogulatlan szelleme a barokk-művészetet is kedvelte. Meg is kezdte hosszú és alapos részlettanulmányok után a bolognai barokkfestészet feldolgozását, de nagyfontosságú művének megjelenését már nem érthette meg. Megfestette munkával, lázas sietséggel dolgozott a bolognai Állami Képtár új katalógusának elkészítésén, de már ez is csak posthumus műveként jelenhetik meg. Elmúlását fájjalja az olasz és az egész európai tudományos világgal egyült a művészettörténettel foglalkozó fiatal generáció is, amelynek szárnypróbálgatásait jóindulatú kritikával kísérte. A magyar művészettörténeti irodalom, amelynek Malaguzzi-Valeri igaz barátja volt és amelynek művelői írását szívesen látta folyóiratában, a „Cronache d'Arte”-ban, megilletődéssel küldte ki strádra a hálás kegyelet virágait. Dr. Wolf Rózsi.

KECSKEMÉT TH. VÁROS tanácsa Katona József síremlékének tervére pályázatot hirdet 1929. június 3-1 lejárattal. A síremlék költsége 25.000 pengő lehet, mely összeg keretelig a síremlék anyaga és méretei teljesen szabadon választhatók. Részletes feltételeket és mindenemű felvilágosítást Kecskemét város köz-művelődési ügyosztálya ad.

Kodály Zoltán

Arzobispo

KLINWALD CÉZÁR RAIZAI

A MAGYAR ZENE MESTEREI

Ebben a füzetben Kunwald Cézár litografiából, amelyek most jelentek meg, négyet reprodukálunk: *Habay Jenő*, *Dohnányi Ernő*, *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* arcképeit. *Habay Jenő* a hegedűsök egész tömegét adta a világnak. Mint alkotó a „Cremonai hegedűs”-sel nyerte meg a szíveket; utóbb a „Falu rossz”-ban elejétől végig magyar zenei alapokra helyezkedett. Minden további műve az opera terén a „Karenina Anna”-lg és a szimfonikus stílusban, melyet énekszólamokkal gazdagít (*Vita nuova*, „Petőfi”), — kiváló hegedűdarabjairól nem is szólva, — felmenő vonalba lendül. Drámai kifejezése egyre megkapóbb, zenekara egyre fenyesebb lett. Művészetünk kimagasló és pompás ruganyosságú értéke. *Dohnányi* az új romantikához tartozik. Valamikor Schumann és Brahms nyomán indult el, de már igen korán megüt egy öntudatos hangot, mely részben diákosan friss, nyíltzívű, részben rajongó, ideális. Ez az ő hangja. Legszemélyesebb skálája kihallatszik az utolsó vonósnégyesből. Magyarsága megszólalt „A vajda tornya” finom partitúrájában és a csillogó „Ruralia hungarica”-ban. *Dohnányi* a tradíció alapján áll. És mégis több, mint pusztán hagyományok őrzője. Temperamentumában csodálatos módon egyesít a reális az anyagtalan költészettel. Kritikai értelme nem abban mutatkozik, hogy talán elemezze, boncolna, hanem abban az erőben, mellyel a fenséges elemekre rá tud ismerni, ezeket a földi maradéktól megtudja tisztítani és az így megváltozott lelki cinkeket nagy formákba tudja önteni. Kizdrólag zenét komponál, irodalmi és képzőművészeti vonatkozások nélkül; mégis feltűnik a „Tenor”-ban és egyebütt, mennyi ott a szellem és a szín. Az új zenei elektromosság pólusai: *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán*. *Bartók* először Liszt és

Strauss zenéjén fogott tüzet. Azóta hosszú utat tett meg, mindenkor egy végtelenül differenciált lélek parancsának engedelmessé. Műveiben megvannak a modernzeneismertetői: az úgynevezett lineáris ellentét, vagyis az akkordoknak, a függőleges vonalnak régi logikája helyett a vízszintes vonalnak új logikája, azután a neo-klasszicizmus, mely nem érzelmekkel, hanem pusztán formákkal, zenei kubszókkal játszik, — de ezek a jelenségek *Bartók*nál önálló fejlődés eredményei, nem pedig az epigonok utántzafai. Poétája egy különös, melyen a bensőjében gyökerező erőnek, amely megráz; szívének magányossága, nyelvének koncentráltága egészen a sajátja. A népzene a maga titokzatos rendjével és fesztelenségével soha zeneszerzőt nem forradalmasított annyira, mint a magyar parasznóta *Bartók* Bélát. Liraiból természet *Kodály* Zoltán. Ha ilyen egyéniségeket is mindenáron be akarunk illeszteni az európai harántmetszetbe, azt mondhatnók, hogy *Bartók* zenéje az orosz *Strawinsky* művészetével, *Kodály* pedig a francia impresszionisták álmaival rokon. *Bartók*nál a végsőig fokozott expresszionizmus, dacára lógósnak, vadságnak, acélos formákba tömörül és konstruktív lesz, *Kodály*nál viszont a formák gyönyörű érzelmességbe oldódnak. *Bartók* költészetében megtaláljuk a magyar vér píróságát, *Kodály* műveiben a magyarvérémelegségét. A *Psalmus hungaricus*-szal és a *Háry-suite*-tel *Kodály* világsikert ért el. Ennek a két zeneszerzőnek korábbi évekből való népdalgylítő munkája és folklorista elmélyedése most adja a nagy termést. Feltárult egy világ, melynek a cigányzenéhez szeml köze. Új zenével indultak utánk *Bartók* és *Kodály* és eljutottak messze idegen földre. Ez a művészet eredeti és izmos, tehát jelképe a magyar vilátlásnak. M. G.

MŰVÉSZETI KRÓNKA

Szokatlan érdeklődés előzte meg annak a három nagyméretű festménynek kiállítását, amelyeket a debreceni egyetem dísztermének ékesítésére festett *Rudnay Gyula* és *Iványi-Oránwald Béla*. Ez ugyanis régóta az első eset s mellette csak *Vaszary* mester ihányi művét, *Dudits* orsz. levéltári munkáit említhetjük, hogy valóban kiváló mesterek ecsetjét veszik igénybe nagy fal-felületek díszítésére oly módon, hogy a megoldás festőink legkezebb technikájával, olajfestéssel történjenk. A szép vállalkozás javára írható az is, hogy ezáltal nem valamely politikai esemény elmesélésével bízták meg a művészeket, hanem ennél jóval festőibb tárgyat kínáltak nekik: *Iványi-Oránwald Béla* a török hódoltságából

reánk maradt anekdotát, *Rudnay Gyula* pedig egy toborzást és Csokonai festette meg. Mind a ketten nagy felkészültséggel oldották meg feladatukat s az Ernsi-Múzeumban kiállított műveik a legnagyobb érdeklődést keltették, annál is inkább, mert e nagy műveket kisebb festmények egész sora kísérte. Miután ezt a rovatot nem kritikai elemzéseknek tartottuk fenn, csak annyit jegyztünk meg, hogy *Iványi-Oránwald Béla* képei szokatlan szingozdagsággal tündetek fel, *Rudnay Gyula* kisebb munkáin pedig a lra meleg hangja szólalt meg. Ugyanezen a kiállításon egész képsorozattal jelent meg *Bathányi Gyula* gróf, e sorozat pedig egy különleges, rokokó-hangulatú s

mégis egészen mai megérzésű képzelt világot tárt elénk, amelyben sajtóságot fonadékká vegyített a groteszk elem bizonyos újszerű szentimentalizmussal. *Sándor* Ferenc érdekes szoborművek egész sorával gazdagította a kiállítást. A ve Marília legjobb munkái közé tartozik, bronzszobrai közül Vass József miniszter erőteljesen jellemzett nagy képmása tűnt fel leginkább.

A kiállítás érdekes látivalói közé tartoztak *Galló* Tibor akvarell-sorozata, *Cserepes István* könnyed és festői parzellisképei és *Nagy Imre* stílusos fametszetei. A három fiatal művész e bemutatkozását rokonszenvvel fogadta a kritika.

Egy oly kiállítás látára, mint amilyen ez volt, önkéntelenül felvetődik a kérdés: miért nézheti azt meg csupán néhány ezer budapesti ember s miért nem jut egyesíbe az vidék? Évtizedek óta mutatunk rá ennek a helyzetnek tarthatatlanságára. Jól tudjuk, hogy máról holnapra lehetlenség a vidéki városokat a művészet kultúrközösségébe bevenni, de tudjuk azt is, hogy ha nem fogunk hozzá mielőbb a szervezéshez, művészeti életünk jövő nem tehető károkat fog szenvedni. Ennek a szervezésnek sokféle a módja, vidékenként más és más mutakozhatik célszerűbbnek. Épp e napokban került kezünkbe egy minden figyelmet megérdemelő, okos és gyakorlati tanácsokkal teljes füzet, *Nagy József* tollából („Iskolai gyűjtemény”), aki a kisebb központokban az iskolai szertárakat szeretné következetes munkával kicsinyi, de érdekes és értékes miniatűr-múzeumokká fejleszteni. A mód, amelyet a szerző ajánl, gyakorlati és számba veszi úgy az iskola, mint az élet követelményeit és lehetőségeit. A gazdag tartalomról itt természetesen csak azokra a részletekre terjeszkedhetünk ki, amelyek arra alkalmasak, hogy a művészetet népszerűsítsék oly kisebb vidéki központokban, ahol kiállításokról még jóideig szó sem lehet. Az iskolák történelmi szertárai gyűjthetnek vidéki építészeti emlékeinek fényképeit, rajzait, ásatások eredményeit, az újonnan szervezendő néprajzi szertárak a népművészet legszebb darabjait, a rajztanár szertára, ha eleinte szerényen metszetek, plakettek gyűjtésével kezd is, lassanként egész sor művészeti érték tárgyait fogadhatna magába s e szertárt, ha szépen rendezik, biztosan szívesen gyarapítandó családi képek, faragások adományozásával a helybeli polgárok, mint erre anny szép példa ad újmutatást. Lassú, fáradságos munka, de biztos meghozza eredményét. Homokszemet homokszem mellé rakogat a tenger: idővel buckák, hegyek támadnak belőle. Azt hisszük, hogy ha a feleltes hatóságok elismeréssel jutalmaznák a szertár- és tanárúgy irányú fáradozását, sok helyen hamarosan alakulna az árva szertárakból egy, a közönség által is szívesen látogatott, kis gyűjtemény. A nagyobb központokban ezenkívül természetesen el-

engedhetetlen lenne kitűnően megválogatott kiállítások szervezése. Mert az mégsem járja, hogy a vidék teljesen el legyen zárva művészeti termelésünk színe-javának ösmeretétől és hogy egy egész ország művészetének egyfelény város közönsége, Budapest legyen az élvezője, vevője, mecénása.

Ezeknek a gondolatoknak újabb nyomatékot adott a Képzőművészeti Társulat nagy tavaszi kiállítása, amely március 2-án nyílt meg. 557 kép, szobor, grafikai lap várta ott a közönséget s a kiállításon a Kötő, a Pádli László Társaságon, a Kévn, a Szinyei-Merse Pál Társaságon kívül résztvettek összes művészeti csoportjaink, ezenfelül még „csoporton kívüli” művészek is. A kiállított anyag tehát nagyon bő volt, bár sajnálatos nélkülözözzük az építészeknek csaknem teljes távolmaradását. Mindössze négyen küldtek néhány tervrajzot, ami elenyésző csekély szám s nem értékük, miként képzélik tervelőink az építészeti művészetének népszerűsítését, ha arról az egyetlen, a nagy nyilvánosságnak szánt alkalomról is oly könnyen mondanak le. A Múcsarnok ma az egyetlen szervezett, amely minden kiállításon elvileg helyet juttat az építészeteknek, de éppen az építészek maradnak távol. Ennek a sehogyan sem helyesélhető tartózkodásnak bizonyára megvannak a maga okai, amelyekkel mi nem ösmerhetünk, arra azonban rámutathatunk, hogy ezeknek az ismeretlen okoknak továbbra is meglesz a maguk ismert eredménye, amelyet ebbe a szomorú mondatba foglalhatunk: a közönség továbbra is tájékozatlan marad az építészeti mai művészi törekvéseinek dolgában.

A népes kiállításnak egyébként a szobrászok és grafikusok egy része adott nyomatékot, ez a két csoport minden látszat szerint ezáltal fellülkerekedett a festőkön, akiknek munkái sorában feltűnően sok volt az arckép. Az ifjúság, a holnap művészei, csak szerény arányban jelent meg, egyikük-másikuk figyelemreméltó munkákkal. A kiállítás egészen véve a megszokott képet mutatta; a vezető mesterek leg-többje ezáltal is hlányzott, aminek oka az, hogy valamennyi inkább művel külön kiállítására törekszik, amikor is egyéniségük zavartalan bemutatására jobb alkalom nyílik. Ezzel számolhat ki. Mégsem lenne lehetetlen művészeink e legnagyobb értékét hozzájárthetővé tenni a Múcsarnok törzsközönsége számára is, hogy milyen módon, azt a *Barta* Károly által kezdeményezett nagy akti-, életkép- és tájképkiállítás szép sikere világosan megmutatta. Másfél évtizede, hogy utóljára állítottak ki francia művészek Budapestben, azóta közönségünk csak utazgatásai közben szerezhetett magának képet arról, hogy újabban milyen utakra tért a francia művészet. Március elején az a kellemes meglepetés érte, hogy a *Nemzeti Szalonban* 272 festmény, rajz, szobormű, illusztrált könyvből álló francia kiállítás nyílt meg

„A francia avant-garde művészek kiállítása” címmel. Egy párisi alakulat, az „Association Française d'Expansion et d'Échanges Artistiques” hozta ezt létre, érdemeket szerzett az ügy körül *Rózsafay* Dezső dr. Mindjárt idejegyezhetjük, hogy közönségünk szokatlanul nagy érdeklődéssel fordult a tárlat felé s ez már magában véve is bizonyítja, hogy akik rendezték, szükséges és helyes munkát végeztek.

Az érdeklődést nemcsak az a régi rokonszenv váltotta ki, amely közönségünket a francia művészethez kapcsolta, hanem az is, hogy a sajtóban szaporán forgatott, híres nevek is sorakoznak a katalogushoz. A hollandus származású *Van Dongen* és *Utrillo* ebben a percben a párizsi divatvilág kedvencel, hírnevük s megbecsülésük szinte pártatlan a platókrácia körében. *Maurice Denis*, *Aristide Maillol*, *Henri Matisse*, *Paul Signac* viszont már szinte elérték a klasszikus rangsort Párizsban, ahol kortárs múzeális értekeként becsülik. Műveik nem ösmeretlenek közönségünk körében, sőt egyik-másik darabjuk ebbe a kiállításba is magyar magántulajdonból került. Nem csoda, ha akkora volt a nevük vonzóereje. Volt végül e tárlat művészeinek egy harmadik kategóriája is, amely különleges okokból költögette az érdeklődést. Ez az a csoport, amelynek neveit az újságolvasó rendszeren a kubizmus, szimultaneizmus, konstruktivizmus, szürrealizmus s hasonló jelzőkkel kapcsolatban szokta olvasni s akik mintegy megtestesítői azoknak a legegységesebb irányoknak, amelyek magyarizátása és értékelése körül sok polemia folyt. Közülük tartozik elsősorban a spanyol *Pablo Picasso*, de nem kevésbé szokták emlegetni *Georges Braque*, *André Derain*, *Maurice de Vlaminck*, *Jean Metzinger*, a lengyel *Kisling*, az olasz *Rossi*, *Lhote*, *André* nevét. A rendezők összeállítására szerint a katalogus hosszú névsora jelent a mai párizsi művészet szélső hadállását: közönségünk most szemtől-szembe került műveikkel és megkapta az illusztrációt azokhoz a körülményes elméletekhez, amelyekkel neki a művészeti irodalom sürűn szokott kedveskedni. Mivel a művészet nem teóriák, hanem aközvetlen szemlélet számára szállélik, mindenki fogalmat alkothat magának arról, mivé válik az elmélet, ha testet ölt. Ez is föltéte megbecsülendő haszna a kiállításnak.

Van még egy szempontunk, amely a legfontosabb, a legkedvesebb nekünk. Ez az, hogy közönségünk összemérhette e kiállítás művészeit magyar mestereinkkel. Egyes esetekben rájöhetett arra, hogy kisebb festőink hol és mit kértek kölcsön a párizsiktól; ennél jóval fontosabb, hogy rájöhetett arra is, milyen szinten mozog a mi művészetünk, mekkora velük összemérve a mai magyar művészet értéke. Erre feltétlenül szükség volt s most, hogy megtörtént, a művészet barátai fokozott bizalommal és szeretettel fordulhatnak mestereink felé,

akiknek a tapasztaltak alapján semmi okuk sincs túlságosan szerénykedniük.

Tiszában vagyunk azzal, hogy az Association igazgatósága nem szerzhette meg e kiállításra minden mester legeslegjobb képét, ez nálunk is így van hasonló külföldi kirándulások esetén. Minden kiváló mesternek akadnak jelentéktelen művei is. Hogy e két szélső lehetőség közt a középúton járt-e a francia kiállítás, arról megoszlanak a vélemények. Vannak, akik benne elég hű lélekkel vélték látni a mai párizsi Avant-garde művészetének, mások nem voltak megelégedve a színvonalal. Csak a szobrászat és pedig *Bourdelle* művészete aratott egyhangú elismerést, mint olyan, amely teljes erejében mutatta be ezt a kiváló mestert.

Egészben véve meglesz ennek a kiállításnak az a maradandó hatása, hogy eloszlott egy sor félreértés, lehetővé tett behatóbb értékeléseket s talán kapcsolatot teremthet a párizsi és a budapesti művészet közt kölcsönös kiállítások állandósítása útján.

Közellibbél ugyanakkor, amikor Párizs vendég-szerepelt a Nemzeti Szalonban, vendég-szerepelt Berlin a Tamás-galeriában, *Scheiber* Hugó magyar festő művel révén. *Scheiberben* megvan a törekvés, hogy a legfrissebb találmányok vizén evezzen és gyorsan beilleszkedett a berlini „Sturm” festő-társaságába. Azt hiszem, idegennek érezheti magát itthon, hiszen egy hírlapi nyilatkozatában ki is jelentette, hogy „az itthoni művészeti élet meglehetősen elzárkózott az európai levegőtől”. Kétségtelen joga volt ezt megállapítani, viszont nekünk is joggunk van hasonlóképpen megállapítani, hogy *Scheiber* képeit összehasonlítva budapesti mestereinkkel, „az európai levegőtől való elzárkózás” az itübbiek számára összehasonlíthatatlanul előnyösebb volt magyar művészeti érték dolgában. Képel nem hathatnak itt úgy, mint a „Sturm” kiállításán, amelybe harmonikusan illeszkedett bele a művész. A festők, akik oly irányban dolgoznak, mint *Scheiber*, egy ponton szoktak általában megakadni, azon I. I., hogy ily dekoratív törekvéseiket nem kötik valamely karakteres anyaghoz, hanem a simulékonny festékre bízzák. Egyes műtermékek rájöttek erre a hátrányra, így láttunk olyan olasz futurista festőket, akik elájta műveiket az intarzia, szőnyegcsomózás vagy applikáció technikájára bízták, mialtal a néző szemét megnyugtatták oly irányban, hogy az anyag karaktere kívánja meg ezt a formanyelvet. *Scheiber* művei közt is láttunk olyanokat, amelyek friss létfogosultsághoz juthatának egy ilyen átültetés révén. Azonban, hogy mit csinál egy művész s hogyan csinálja, abba nem avatkozunk, mint ahogy bizonyára a művész sem avatkozik bele abba, hogy hogyan vélekedünk műveiről. A művész azt mondotta, hogy „hiába beszélnek új klasszicizmusról, — jazz-band szól ma mindenütt”. Ennek igazságát elismerjük, mert először is

művészet nem készült beszéddel, másodszer a jazz band kitűnő hasonlat.

Vele *Bokras-Birman* Dezső szobrász állított ki, munkái közül egy *Ady*-fej nem annyira formálása, mint inkább hangulat-elemi révén kötötte le figyelmünket, mint nem érdektelen lépés az iránytól az egyéniség felé.

Virágvasárnapon nyílt meg *Andrássy Géza* gróf és *Magyar-Mannheimer* Gusztáv képeinek kiállítása az Ernst-Múzeumban. Művészeti premierje volt ez a grófnak, körülbelül félszázados ünnepe *Magyar-Mannheimernek*, pedig ketőjük között alig van korkülönbség. Csakhogy *Andrássy* grófról alig tudta valaki, hogy fest, mindenütt a nagystílusú gyórást és kitűnő sportfellesztőt tisztelték benne. Most kitűnt, hogy szívesen, sőt szenvedéllyel fest s tájképe, amelyek motívumait a Spitzbergaktól Egyiptomig terjedő földterületeiről szemlélte össze, már messziről elárulják, hogy a festés valóban összenőtt lelkiéletével. Az élénksége és határozottsága, amellyel széles színtartományt a vászonra rakja, nem az egyszerű időrojtásból való képesinálás legyei. Az *Andrássy*-nemzettség régtől fogva összeforrt a művészettel. Sokat és szépen festett *Tivadargróf* s hagyatéki kiállítása még ma is él emlékeztetőnkben. *Manó* gróf, a negyvennyolcas főrend, kitűnő karikatúrával országos hírt szerzett. *Dénes* gróf után egész kis galéria maradt Krasznahorka-Váralján magafestette képeiből. A két *Gyula* gróf kitűnő művész s az ifjabbik szemenszedeti darabokból értékes képtárat is gyűjtött, melyek a Magyar Művészet 1927. évi 2. és 7. számaiban ismertette. Nehéz lenne többi mágnáscsaládunkban a művészet akkora szeretetét találni, mint az *Andrássyak*éban. Senkít sem lepett tehát meg, hogy egy új festő bukkant fel e kiváló nemzetiség körében, csak az lepett meg, hogy nem tudunk róla.

Képei sorában a romantikus, mozgalmas motívumok uralkodnak: vihar, fenger-árja, vad sziklarendszer, felvonuló förteteg. Azonban nem hiányzott ott a szelidebb líra hangja sem, nevezetesen két nagyon egyszerűen festett lankás körötte le figyelmünket, ezek a biztos tónusérzékelt formált darabok a legjáva munkái közé tartoznak.

A termek egész sorát díszítették *Magyar-Mannheimer* Gusztáv régibb és új képei. Bármily nagy volt a számuk, mégis csak töredéke félszázad munkájának, amelyben ritka szorgalom párosult a festés örömeivel. A gazdag gyűjtemény ezen a helyen nem foglalkozunk, hiszen e számunkban külön tanulmány foglalkozik művészetével s feladatunk itt csak az, hogy beszámoljunk művész-életének e legfrissebb eseményével, amellyel ismét megszorította régi tisztelőinek számát.

Március utolsó kiállítása *Heyer* Artúr volt, a Nemzeti Szalonban. Szemelvények néhány évtized szorgalmas munkásságából; szerepelt ott arckép is, tájkép is, szimbolikus festmé-

nyek, egy csatakép, városképek, túlnyomórészt azonban az állatok világa érdekelte a macskáinak, rókáinak, kutyáinak, szarvasainak régtől fogva volt egy különleges közösségük, amely e munkában főképp az állatpszichológiai megfigyelést kereste és becsülte. A másfél-száz festmény és rajz idevágó darabjainak a zoológiai szakszerűsége adta meg a jelleget. Oly vonás, amely *Heyer* elkülöníti többi festőktől.

Legszorgalmasabb kiállítóink egyike *Perrott-Csaba* Vilmos, akinek gyűjteményei hol a Felvidék, hol Németország városaiban bukkannak fel, ő maga régtóta sok időt tölt Nagybanán s nyilván itt élesítette ki legjobb fegyverét, a színt. Március utolsó hetében a Tamás-Galériában volt látható mintegy kéttucat festménye, túlnyomórészt tempera, amely anyag kezesen simul céljaihoz. Csendélet a túlnyomó részük, közül néhány, amelyek az ablakon át tömören megfestett tájkép is látszik háttér gyanánt. Két barna felakción legjobban látni, hogyan sáfárkodik a színnel: hideg kékeszürke a háttér, meleg a fest. Ezt a kontrasztot többnyire megtaláljuk mástárgyú képein is, értékesen felhasználva a színek élénkségének fokozására. Miután régibb, geometrizáló formaadástól most már eltért, valóban festőivé váltak képei. Két apró szobor is volt ezen a kiállításon, mutatóba *Csáky* József párizsi műhelyéből, Elsősorban ódon néprajzi vonások tűnnek fel rajtuk, amelyeknek nyomateköt ad a régies frontális beállítás.

Míg azok a kiállítások, amelyekről eddig megemlékezünk, napjaink különféle törekvéseit képviselték, addig *Ballo* Edének a Szépművészeti Múzeumban kiállított másolatgyűjteménye emlékeztetőnkbe idézte, mégpedig a kitűnő másolatok révén igen élénken, a múlt festészetének hőseit. Maholnap körülbelül negyven éve lesz annak, hogy *Ballo* nagy szeretettel kezdte másolni a régi mestereket, minden nyarát arra használva fel, hogy a nagy külföldi gyűjtemények szemenszedeti darabjaiba másolás segítségével melyedjen el. Talán soha senki sem folytatta a munkálkodás e nemét ily következetesen és ekkora felkészülődéssel. Másolatának csakhamar híre is ment, azok egy-egy sorozatát ismételték ki is állította a Nemzeti Szalonban s nagy sikert aratott velük. Hasonló eredmény fűződik legújabb kiállításához is. Aki e másolatokat festszte, annak nagy öröm lehetett a régi mesterek esztétikaival való megismerkedés, amely ily behatóan semmi más módon nem érhető el. Viszont a nézők számára, akik az eredetiek nem kereshették föl Európa szertejáró gyűjteményeiben, igen nagy segítség, hogy e remekművekről nem csupán leírásokból vagy a sohasem kielégítő reprodukciókból alkotnak maguknak fogalmat, hanem ily kiváló másolatok útján. Az az egyhangú elismerés, amellyel e sorozatot a kritika és közönség

fogadta, tanuskodik arról, hogy nemcsak magának, hanem másoknak is örömet szerzett e művelvel.

Művésztülnékné kétségtelenül legnagyobb mecenása a főváros. Vásárlásokkal gyarapítja képtárát s egy idő óta különös gondot fordít utcáinak, tereinek szobromművekkel való ékesítésére is. Csak az imént, márciusban, egész sor szobor megszerzésével mutatta ki a művészetek iránt való szeretetét. Nem ragaszkodik a szorosan veit történelvi emlékszobrokhoz, amelyekben nem mindig van közbűnet, hanem veszi a jót, ahol találja; veszi a szobrásztól azt, amit az tehetsége mélyéből hoz fel: tulajdon művészvágyainak igazi megtestesülését. Minden mű úgyis történelmivé válik egykoron. A főváros azzal, hogy nem kő- és bronzillusztrációkhoz, hanem a művészethez ragaszkodik, kiváló érzékről tesz tanúságot. Nem kíván művészeinktől olyasmit, amit jól-rosszul ugyan megtudnak csinálni, de amibe nem sűrűsödik tehetségük igazi ereje. Helyes gondolat tehát némától független szobrokkal is díszíteni Budapestet.

A tárgyalások során, amelyek e szoborvételek körül a főváros szakbizottságában folytak (hirtapi közlésekből értesülünk erről), valaki szükségesnek vélte intó szavát fölemelni, ne-hogy esetleg fiatal kezdők művei, még kifor-raftan kísérletezési el betévedjenek a főváros ily célból való vásárlásaiba. Ha csakugyan pontosan ez volt a felszólalás értelme, akkor egy-két megjegyzést nem szabad elhallgatnunk. Mi ugyanis azt hisszük, hogy helyesebb lett volna az intelmet megfordítani s kérni a bizottságot, tegye lehetővé, hogy fiatal tehetségek is tekintetbe vétessenek. Mert ez sokkalta harmonikusabban illelnek a főváros általános művészetpolitikájának keretébe, mint a fordítottja. A főváros eddig rendszeresen és semmi komoly alkalmat el nem szalasztva, sieteti művészifjúságunk támogatására díjak alakjában. Ennek szép és szerves folytatása lenne, ha nemcsak érszényét nyitná meg legjáva fiatalágunk előtt, hanem például utcáit, tereit, ligeteit is, hogy a tehetséges kezdő végre kőbe vagy bronzba is átültesse friss és szép gondolatait. Nem kell olyan nagyon félni a fiatal tehetségektől s nem kell mindent kifor-raftan kísérletnek minősíteni, ami megjelenésében talán a lakfura nézve szokatlan. Az általunk kifogásolt intelm szerzőjét emlékeztetni szeretnők egy fiatal kezdőre, aki alig huszonegyöt éves korában egy képpel lépett a nyilvánosság elé, amely képet akkor az éles kritikai megjegyzések oly özőnével fogadták, hivatalos helyről s a közönség részéről egyformán oly fokú nemsbűródőmséggel, amekkorára kevés a példa a művészetek történetében. A kép akkor valóban előtűnt minden más képtől s ezzel fölötte szokatlanul hatott. Mi ma keserű érzéssel emlékezzünk azokra az emberekre, akik akkor így fogadták „a fiatal

kezdő” „kifor-raftan kísérletét” s méltán, mert azóta ez a kép a magyar művészet gyöngyeként ékeskedik a Szépművészeti Múzeumban, Szinyei Merse Pál esetér nem szabad felednünk s intenkül kellene mindenkit, hogy magában véve még nem bűn, ha egy tehetség fiatal s ha nem kaptafáról húzza le a képeit. *Bizunk benne, hogy a főváros szakbizottsága egyenlő elbírálás alá veszi fiatalok és öregek műveit, s hogy válogató munkájának egyetlen szempontja a művészeti szempont lesz.* Jól tudjuk, hogy ily alapon sines kívülára a tévedés, azonban a tévedést elvve fenn talán még sem vezet művészeti célhoz.

Egyelőre alig van rá kildítás, hogy a főváros példáját több városaink is kövessék. Már azért sem, mert művészet dolgában a központi elhanyagolta őket. Hiszen még odáig sem jutottunk, hogy vidéki múzeumaink művészeti anyagát bármily szerény mértékben, de rendszeresen gyarapítsuk. Egy-két városban a mult örökségeként van egy-egy oly múzeum, amelynek művészeti anyaga számottevő: Esztergom, Eger s talán Debrecen. Ezek anyagának messze túlnyomó része főpapi vagy magán-gyűjtés gyümölcse. Nagy örömrünk telnek abban, ha az állam az ő bőséges művészeti anyagából jóval többet juttatna e vidéki múzeumoknak, mint amennyit eddig juttatott. Az a művészeti anyag, amelyet például oly fontos városokban láthatunk, mint amilyen Szombathely vagy Szeged, sirtalmasan elégtelen. Ilyen kezdetleges eszközökkel a művészet megismerését, szeretőit terjeszteni nem lehet. Ilymódon mindenkori az egyetlen Budapestre fog korlátozódni a művészeti élet és művészeti kultúra és nemzedékeken át parlagon marad a becses, jobbra hivatott vidék, amelyben azért nem fog egy magasabbrendű kultúra felvirágozhatni, mert nincs, ami a pusztá ráció kíművelésén túl az intuitív képességeket költögetné, tette serkentené, egy szebb világgal hozná benső kapcsolatba. *Sürgős szükség-ségnek vélnők jelentékeny állami művészeti anyagnak vidékre, legelsősorban egyetemi városainkra való kildését, ha a férőhelyviszonyok nem engednék másként, legalább vándor-letétek formájában.*

Még egy érdek kapcsolódik ehhez a kérdéshez. Az általános művelődési célon kívül speciális célt is szolgálina ennek az llynek rendszeres és kildős felkarolása: művésztörténelmi nagy feladatainak megoldását segítené elő. Óriási területek hevernek még klaknázatlanul, sok szorgalmas kéz munkájára vár még művészeti multunk igen sok speciális kérdésének megvilágítása. A művészettörténet fiatal kutatóinak egész gárdája vár munkára készen, lelkesen és vágyakozva arra, hogy e feladatokat megoldhassa. De hiába a lelkeség, tudás és vágy, abba kell hagyniok a munkát, mert nem lesz hely hol dolgozniok. Ha vidéki művészeti gyűjteményeinket kléptienők: ezek keretében leg-

alább e fiatal gárda jelesebb tagjai jutnának nekik való munkakörhöz. Amivel együtt járna egy-egy vidéki körzet művészeti múltjának tüzetes átkutatása, amire viszont a magyar művészettörténeti szerves fölépítéséhez égető szükség van. Egy ezerezes nemzet múltjához mérve szomorúan csekély részletes művészettörténeti monografiáink száma s akik a közönség némi tájékoztatására nekivágnak a terhes és kockázatos munkának, hogy legalább váz-

latos áttekintést adjanak olvasóink kezébe művészetünk történetéről; e munkában lelküdhetetlen nehézségek egész sorára bukkanunk s kénytelenek magukra venni azt az ódiumot, hogy akaratlanul is hízogatos és száz javításra szoruló munkát végeznek.

A fiatal gárdának nem egy munkaalkalmat, eddigi kutatásaink tántorgó hízogainak kipótlására való reményt adna ennek a gondolatnak tetre vállalása. *Lyka Károly.*

MŰVÉSZETI IRODALOM

PRÍMÁS-ALBLIM. Szerkesztette az Országos Katolikus Szövetség. Kiadja a Franklin-Társulat Budapest.

Dr. Serédi Jusztinián, Magyarország bíborhercegeprímása tiszteletre gyönyörű illusztrációkkal díszített albumot szerkesztett az O. K. Szövetség, amely nyomdатеchnikai és könyvkötészeti szempontból egyike a legszebb díszkiadás magyar könyveknek a világháború befejezése óta.

A „Magyar Művészet” olvasótáborát e könyv sok érdekes és magas szintű tanulmánya és leírása közül *Edvi Ilés Gyula* művészettörténeti, építéstörténeti és esztétikai tanulmánya az esztergomi főszékesegyházról és *Dr. Gerevich Tibor* egyetemi tanár, az esztergomi primási képtár igazgatójának az esztergomi műkinccsekről szóló ismertetése érdekelheti legjobban, azért itt most csak e két tanulmánnyal foglalkozunk.

Az esztergomi főszékesegyház.

A magyar Sion sziklás ormán az első keresztény templomot Géza fejedelem építtette. Ebben a templomban keresztelte meg Vajkót, a fejedelem fiát Adalbert prágai püspök. István király is Esztergomban székelt, itt alapította meg az első püspöki székhelyt s a füz püspökség felállítására után az esztergomi püspöket érsekké emeli s alája rendeli a főbb püspökségeket.

Szent István 1010-ben építtette föl az első főszékesegyházat a vértanuhalált halt Szent Adalbert püspök emlékére. Ez a románkori főszékesegyház három hajóra osztott bazilika volt. A XII. század végén tűzvész áldozata lett. 1195-ben Jób érsek ugyancsak román stílusban megújította, de ebből a székesegyházból is, amely a tatárjáráskor elpusztult, csak néhány márványtöredék maradt meg a díszes főkapuzatból. Telegdi Csanád érsek Nagy Lajos bököz hozzájárulásával 1351—1349 között gotikus stílusban újból helyreállította.

A magyar Sion lelkes főpásztorai az istenházának szeretetéből nagy gondossággal bővítették és gondozták a főszékesegyházat. Széchy Dénes 1450 körül ugyancsak got stílusban renoválta. Vitéz János érsek

1465-ben a fenyegető gyakori tűzvészely elkerülésére zománcos cseréppel födötte be, Bakócz Tamás 1506-ban hazai vörös márványból kápolnát építtetett a templom déli oldalán s olitárát fehér márványból Andrea Ferrucci által készítette. A török hódoltság alatt a főszékesegyház elpusztult. Az érsekiség elmenekült Nagyszombatba. Csak 150 év múlva kerül Esztergom megin — véglegesen — keresztény kézre. Gróf Barkóczy Ferenc 1762-ben gyönyörű tervet készített a főszékesegyház újjéépítésére, de — sajnos — 1765-ben bekövetkező halála megakadályozza nagyszabású tervének kivitelezésében. Mária Terézia 1770-ben kisebb kereszthajós egytornyú templomot építtetett a mai főszékesegyház helyén.

A mai főszékesegyházat Rudnay Sándor érsek kezdi építtetni. Ludwíg von Remy építész, a cs. kir. főépítészeti hivatal igazgatóját bízza meg a tervek elkészítésével. Mivel a tervek igen lassan készültek, a primás Kühnel Pál kismartoni születésű építésszel is készíttetett terveket. Remy erre sértett önértelből visszalépett a vállalkozástól és az építési munkálatokat 1822-ben országos ünnepekké keretében megkezdik. Kühnel, kít hivatala állandóan Bécshez költ, a kivitelezésben unokáéccse, Packh János helyettesíti. Az alapkövetelét után gyors ütemben halad az építés. 1823 június 7-ől július 7-ig, sok műtémék későbbi helyreállítását megszámozott nagy gonddal és szeretettel szerszedik a Bakóczkápolnát, ezerszázats megszámozott darabban átszállítják mai helyére s még ugyanazon év október végéig eredeti alakjában újra felépítik. Kühnel 1824-ben bekövetkezett halála után Packh mint kinevezett építész folytatja tovább a főszékesegyház építését. Rudnay még az építési munkálatok közben gondoskodni kíván a templom szobrászati és festészeti díszítéséről is.

Ferenczy Istvánnál megrendeli hazai márványból Szent István első vértanu szobrát. Andreas Schroll bécsi képfaragóval két allegorikus alakot készíttet a sírből bejártatóhoz. Giuseppe Pisani olasz szobrásszal elkészíttet Károly Ambrus síremlékét.

Hess Mihály János egri születésű bécsi festőnél megrendeli a főoltárképet, amely Szent István király megkeresztelését ábrázolja. A kép el is készül, de mivel Rudnay megváltozott ízlését nem elégtette ki, sohasem került a helyére.

Rudnay hirtelen bekövetkezett halála után hét évig szünetel a főszekesegyház építése, utóda Kopácsy József, Pyrker János László egri érsek szellemi irányítása mellett folytatta az építkezést és a templom belső díszítését. Utóda Scitovszky János erős ítemben folytatja a templomépítési munkálatokat és 1856-ban országos ünnep keretében a király és az ország előkelőségeinek jelenlétében fölszenteli a főszekesegyházat. Utóda Simor János, választékos ízlésű műbarát befejezti az údmunkálatokat, 1869-ben, alig kilenczados munka után elhelyezi a templom zárókövét s azóta dómósodik az esztergomi várhegy sziklás ormán, klasszikus oromfallal záródó oszlopcsarnokával, nyugodt ritmusú oldal-tornyival, dombra emelt kupolájával a magyar katolikus főszekesegyházak kétségtelenül egyik legmonumentálisabb Istenvára. Stílusa a legtisztább klasszicizmus.

Gerevich Tibor dr.-nak „Esztergomi műkincsek” c. tanulmányáról rövid ismertetés keretében írni maide nem lehetetlen, mivel a földolgozott anyag számszerű gazdagsága és esztétikai sokfélesége a regisztrálás monoton elősorolásával is hosszú oldalakra terjedne.

Az esztergomi műkincsek a primási kincstár és képtár gyérszámú helyiségeiben egymásra halmozódtak, de ma már művészeti és kortörténelmi szempontból rendezetten várják a szépség barátait, akik élvezettel szemlélhetik bennük Európa egyik leggazdagabb templomi kincstárát és képtárát.

A kincstár felbecsülhetetlen értékel közül álljon itt említésképpen „Mátyás kálváriája”, amely az őtvösművészet legremekébb darabjai közötti méltón foglalhatja el a legelső helyek egyikét. Francesco Francia apostoli keresztje, amely a híres bolognai festőművészek egyetlen hiteles őtvösműve. Szélepcsényi György koronázási keresztje, a XI. századból származó bizánci lipsanotheka (békecsök-tábla), Sűky Benedek kelyhe, amely a XV. század legszebb magyar kelyhe. Egész sora még a kelyheknek, szentségtartóknak, ereklyetartóknak, liturgikus szerelvényeknek, amelyek a változó művészeti korok és stílusok legcsodálatosabb szépségű repraesentánsai. Nagyértékű pompás egyházi ornatuok gazdag sorát őrzi még a kincstár, a XV. század főfestésének szubtilis szépségeit, a XVI. század szövetplasztikai érdekességeit. Bakócz Tamás gyönyörű miseruháját; főfestésének rajzát Pinturicchio készítette. Figyelemreméltó a csipkegyűjtemény is, amelyben igen értékes, finom brüsszeli csipkéket találunk.

A műkincsek második csoportját a primási palotában elhelyezett Magyar Keresztény Múzeum őrzi, melynek elsősorban képanyaga, úgy magyar művészettörténeti, mint kortörténeti, valamint esztétikai szempontból felbecsülhetetlen. A gyűjtemény megalapítója Simor János kiváló ízlésű és mecenás felkeltője bíboros hercegprímás volt, aki még győri püspök korában kezdte meg a gyűjtést. A primási székie kerülve a renaissance főpapok művészeti rajongásával folytatja gyűjteményének gyarapítását, amelyet 1876-ban nyilvánossá tett, szakkönyvtárral és metszetgyűjteménnyel egészített ki, európai szintű múzeumává fejlesztett. 1878-ban a pápaválasztás alkalmából megvette a 60 darabból álló, XIV—XVIII. oltás mesterek műveit magában foglaló Bertinelli-gyűjteményt és megalapította a Magyar Keresztény Múzeumot. Simornak a művészet szerelvényében és pártfogásában congeniális társa volt Ipolyi Arnold, akinek sok vihart megszenvedett gyűjteménye 1919-ben szintén Esztergomba került.

Az esztergomi K. Múzeum magyar és olasz primitívjei páratlanul állanak az országban, mivel Simor is és Ipolyi is elsősorban ezeket gyűjtötték. A régi magyar művészet megismerésének legdúsabb forrásai Esztergom. Száznál több a múzeum régi magyar képeinek száma. A legrégibb egy Nagy Lajos korabeli freskótűredék. A többiek legnagyobb részét szárnyasoltárokról származnak, a XIV—XVI. századi magyar festészet és szobrászat a leggazdagabbban itt van képviselve. A bái mester és Kolozvári Tamás mester szárnyasoltárának tálaképeitől kezdve a XIV. század vége, illetve 1427-től a legkiválóbb magyar templomfestők egész sorát találjuk a XVIII. sz. végéig. A magyar részt, a barokk (színfinomsággal és vonallendülettel dolgozó) osztrák festők közül Maubertsch és a kresmi Schmidt egészítik ki; és befejezi a századforduló kiváló mestereinek Mednyánszkyval és Vaszary Jánossal záródó előkelő sora.

Az idegen iskolák közül az olasz dominál, amelyek különböző korszakairól és iskoláiról összefüggő áttekintést nyújt a múzeum. Különösen gazdag a Trecento és Quattrocento mesterek gyűjteménye, amely Közép-Európában egyike a legteljesebb gyűjteményeknek.

A sienai mesterek bájos, érzelmes alkotásai a XIV. század elejéről, Sassetta a korai renaissance leggyöngédőbb művészeinek Assunta, Sanso di Pietro misztikus lelki hangulatú Madonnaja, Neroccio bájos és érzelmes felkísértetűlköző Madonnája a legértékesebb alkotások sorából való az Lmbrici trecentának. A firenzei iskolák e korból Taddeo Gaddi, Giotto tanítványa képviseli. A velencei iskolát Lorenzo Veneziano Mózes repraesentálja.

A renaissance valóságos remekművekkel és művészettörténeti ritkaságokkal van képviselve. Pesellino keresztrefeszítése, Fra Filippo Lippi kagylós fülkébe tiltrett Madonnája, Lorenzo di

Credi Mária Magdolnája, Sebastiano Mainardi Mária koronázása e firenzei mesterek jelentős alkotásai.

Az umbrial iskola mesterei közül Pinturicchio lehetőszerűen finom poétikus Madonnáival, Perugino és Rafael tanítványai kevésbé jelentékes munkákkal vannak képviselve. A bolognai, pármái, ferrarai, a velencei renaissance-iskolák mind képviselve vannak, jelentős és kevésbé jelentős alkotásokkal.

Nagyon érdekes a romagnai iskolához tartozó művek csoportja. Giovanní Battista Rositi Madonnája Olaszországon kívül unikum. Az esztergomi képtár egyéni és ízlésesen finom alkotásán kívül még két képe ismeretes csupán. Marco Palmezzano három művel van képviselve, amelyek közül Szent Sebestyénje nemese formájával, szép tájképi háttérrel, kitűnő rajzával és élénk színezésével, kétségkívül a legkiválóbb műve. A lombard iskolából Giampietrino-nak félalakú Madonnája mesteri alkotás. Az északitaliai mesterek művei közül művészettörténelileg a legnevezetesebb Pisanello Szt. Jusztinát ábrázoló táblaképe. A renaissance-ban kivirult velencei festészetet Carlo Crivelli, Bellini két műhelymásmolatja, Francesco da Santa Croce, Polidoro Veneziano, Jacopo Bassano és az ifjabb Palma-nak képei képviselik. A XVII. és XVIII. század barokk festészetét Simone Cantarini, Cresspi két friss vázlatja, Gregorio Lazzarini, Tiepolo mesterének Caritas-a, Sebastiano Ricci és Canaletto remek alkotásai képviselik.

A római barokkot Domenico Fetti képviseli néhány jelentéktelenebb társával.

A régi németalföldi és német mesterek csoportja jóval kisebb az alkotásokról, de több jelentékeny művet foglal magában. Memling szenvedő Krisztusa egyik legnagyobb művészeti értéke a múzeumnak. Gerard Seeghers Rubens irányát, Eeckhout Rembrandt iskoláját képviseli. A XIX. század művészeit Carl Bloos, Führich, Ittenbach és Steinel, Waldmüller és Pettenkofen képviselik. A XIX. század magyar művészei közül majdnem valamennyinek jelentős alkotásait őrzik a múzeum, amelyeknek részletes felsorolására nincs mód így rövid ismertetés keretén belül.

A képtár termelt hisz nálunk több gobelin dászli. Mintegy félszáz értékes keleti szőnyeg, egy kis magyar néprajzi gyűjtemény, csipkék, kerámiák, középkori egyházirégiségek, régi magyar ötvösség trébell, vésett, porcelán ezüst poharak, idegen világi ötvösművek igen értékes darabjal egészül még ki a múzeum anyagát.

A múzeum külön nagy osztályát alkotja a San Marco-gyűjtemény, mely a vallásalapnak örök letétele az esztergomi Keresztény Múzeumban. E rövid ismertetés keretén belül legyen elég a magyar Sion főszékesegyházának és az esztergomi múkincseknek sommoztó megemlézése, hogy a „Prímás Album” említett tanulmányal nyomán a szépség barátai érdeklődő lélekkel

forduljanak a lepergett művészeti korok magyar Pantheonja felé, amely áhitatosan gyűlöl és őriz a katolikus világszemlélet századokon túlnéző szeretetével az egymásra halt művészeti irányok itt-ott lehervadt, de sok esetben hervadtatlan, örök szépségét. Dr. Décsai Géza.

A STOCKHOLMI MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS A SVÉD SAJTÓBAN.

A múlt év vége felé lezajlott stockholmi magyar képzőművészeti kiállításról *18* svéd újság hozott kisebb-nagyobb cikkeket. De az igaz, a megérdemelt sajtósikert nem az újságok és a bennük található cikkek száma mutatja, hanem azoknak tartalma. Általában és cikkeket, tárgyilagossággal megállapíthatjuk: *a magyar művészet Stockholmban igen szép sikert aratott.*

Bizonyításul a megjelölt ismereteket, ha helyszűke miatt kivonatossá is, de hű fordításban közöljük.

AFTONBLADET.

Október 4-iki számának címlapján közli *Benczur Gyula* festményének a »Budavár visszafoglalásának, valamint *Kallós Ede* Dávid szobrának reprodukcióját. E számban a magyar kiállítás sajtóembereiről emlékezik meg. A kiállítást impozánsnak nevezi, mely az értékes retrospektív anyaggal együtt 600 számot foglal magában. A fölötté gúzdag szobrászati anyagból fölemlíti *Kallós, Kisfaludi-Stróbi, Beck Ö. Fülöp és Danabó* neveit. A festők között elősorban *Vaszary János* emeli ki, akit a modern irányzat egyik vezető tehetségének tart; megemlíkezik *Frank Prigyesről, Khe Zoltánról, Bazsó Arpádról és Volkman Artúrról.* A retrospektív részről egyelőre *Benczur Gyulával, Munkácsyval és Szinyei Merseivel* foglalkozik.

Október 18-iki számában *Gothard Johansson*, az *Aftonbladet* művészetí kritikusja, *12* hasábján foglalkozik a magyar kiállítással. A cikkre szerint a *művészet az múltból ékeiben bizonyos diplomáciai hivatást kezd betölteni.* A mostan tartó nagy magyar művészet kiállítását is így kell tekinteni, legalább részben, mint a svéd művészek Budapesten tett látogatásának viszonzását. Ez a kiállítás tehát szintén baráti kezadás a közös kulturális munkához és mint ilyen *megérdemli a szíves és meleg köszönetet és fogadást.* A kiállítás megítélését nagyban megkönnyíti a kiállítás fogadóbizottsága titkárnak, dr. *Leffler Bládnak*, a magyar művészetről legújában kiadott kis könyve, mely nélkül a svéd kritikus elvezene a nevek lábrintásában. Hiszen *mi svédhez eddig alig tudtunk többet a magyar művészetéről, mint éppen Munkácsy nevét. Pedig a magyar művészet igazán sokat több, mint csak Munkácsy.* A kiállítás ugyan főleg most elő művészeket mutat be, mégis viselkedésüket is nyújt a magyar művészet történetére. Szemmel láthatólag München nagy szerepet játszott a magyar művészek kifejlődésében, mert még mindig, bár azóta más hatásokkal, mint *Barbizon, Páris* is fölvetett, összefüggésben van a délművet művészetével. Ezek a közös vonások: a kedély erőteljes feszése, sőtét mustos színek és öröm a szírteljes feszésében. Így *Glatz Oskár* magyar parasztjai nem egyszer *Leib* bajorjaira emlékeztettek. Az igazi müncheni befolyást a magyar történelmi festészetben találhatjuk meg és ennek tipikus példája *Benczur Gyula* nagy festménye, *Budavár visszavétele.* A svéd szemlélő látva ezt a bravur művet, önkéntelenül *Plóty* egyik svéd

tanítványára, Julius Kronbergre gondol. Festészetileg érdekesebb Benczur egyik férfi arcképe szép sárgabarna tónusával. *Munkácsy* képei közül a legnagyobb elismerés illeti meg Krisztus fejét. A Barbizoni-iskola tipikus képviselője *Paul Lézard*, aki a svédetek Hill festővel való barátsága folytán különösen is érdekli. *Szuezy Merse* a magyar impresszionista festészet úttörője. Az impresszionizmus diadálát mutatja *Ferency Károly* festménye, a *Tékozló fiú* igazi dekoratív lírizmussal, míg *Rippi-Római* elegáns, bár kissé színtelen passzellej Raffaelre emlékeztetnek. A legtipikusabb impresszionisták a sokban rokon *Mednyánszky* és *Magyar-Mannheimer*. Mindketten meggyeznek bizonyos romantikus hangulat-melancholiában és elmélyednek a szürkületben, meg a viharban. Kifinomult impresszionista tájképfestő *Dévy Béla*, akinek nagyon jól megválogatott nemzetközi motívumai között kitűnő parti tájképet találunk Finnországból. A nagybányai iskola – úgy látszik – kiindulópontja volt a magyar modernizmusnak is. Kiemeli ebben a vonatkozásban *Csók István* és *Jediny Grünwald* műveit. Az utóbbit a svéd David Wallin-nal hasonlítja össze. *Rudnay* szerinte – leginkább *Goyához* hasonló, föltétlenül festőtehetség. Más szélesebb és áttetszőbb színekkel dolgozik *Vaszary*. Kolorista tehetségességében kék és vörös tarított portráit-iban érvénytul (Salome). Még sok nevet lehetne kiemelni úgy az óra, mint a fiatal festők közül. Egyet azonban nem szabad kihagyni és ez *László Falisp Elek* arcképfestő, kinek művészetét jellemző *Horthy* kormányzó arcképe. A szobrászok közül *Stróbl Alajos* említi fel, valamint az élők közül *Ligetli, Kisfaludi-Stróbl, Sidló* és *Pásztor*. Pásztor fuszóba «A bűcszőködés», egyike a legplastikusabban elképzelt szobrászműveinek a kiállításán.

ARBETAREN.

A szindakalista újság megjegyzi, hogy egyedül alkalom lesz a megnyíló kiállítás megismerni a magyar művészetet. (Szept. 25. sz.)

DAGENS NYHETER.

OKTÓBER 5-IKI SZÁMÁBAN KÖLI *Munkácsy* «Krisztus», *Csanády Dénes* «Kőből» és *Rudnay* «Közök» festményeinek reprodukcióját. A képek alatti szövegben megírja, hogy a magyar művészet hat év után ismét megjelent Stockholmban egy föltűnő gazdag és változatos kiállítással. *Munkácsy*tól kezdve a legújabbakig bemutatja Magyarország, hogy művészeite mit alkotott úgy nemzetközi, mint nemzeti szemlében. A nemzeti sajátosság kiválasztása néhez egy idegen szemlélőnek, talán legjobban megnyilvánul ez *Munkácsy* drámai erejében. *Az egész kiállítás eleven, erősen alható és szinte lázasan terelvény művészi létről tesz tanúságot.* A nagy kiállítás mindenben méltón sorakozik azokhoz a nemzeti kiállításokhoz, melyek előtt Láljevalch műcsarnok megnyitotta kapuját. Önméltó üdvözlőjük ezért és megízstetve érezzük magunkat, amely módon ezt a látogatást szervezték, valamint megköszönjük azt a vendégbárát szívesseget is, melyet Magyarország a svéd művészet iránt tanúsított. *Thor Hedberg*.

A lap október 25-iki számában újból foglalkozik *Hedberg* kiállításunkkal. *Sajnálja, hogy az egyes hivatalos magyar művészekből nem nyújt részletesebb közléseket, hogy azok művészeite igazán izsümbányozható lett volna.*

HELSINGBORGS DAGBLAD.

OKT. 28. A magyar kiállítás részletes méltatása. A cikk szerint a svédtek eddig legfőljebb egy-két magyar író ismertek, de a magyar művészet létezéséről alig tudtak. *Ime most egyszerre a puszták fia!* (?) egy nagyszerű kiállítással jelentek meg Stockholmban. Igazán nagyon sok érdekos tanul-

mányozni való akad a színes vázának között. Mindenesetre föltűnő értékes volt megismerkedni a magyar művészettel.

IDUN.

OKT. 14. Stockholmi képes heti lap teljes oldalt hoz a magyar kiállításról. Bemutatja *Munkácsy* «Krisztus fejét», *Csók István* «Zúzott beteg», *Perlmutter* «Játszó leány» és *Fényes Adolf* «Látogatás» festményeit néhány soros magyarázó szöveggel.

NYA DAGLIT ALLEHANDA.

OKTÓBER 4-IKI SZÁMÁBAN KÖLI *Benczur* «Budavár visszafoglalása» c. festményének jól sikerült reprodukcióját.

OKTÓBER 29-IKI SZÁMÁBAN Részletesen ismertető cikke a magyar kiállításról. A *Láljevalch* műcsarnokban kiállított értékes magyar művészet csakhamar korrigálási fogja az eddigi művészetéről nézőknek azt a hiányosodást, hogy egy szóval sem említkeznek meg a magyar művészetről. *Ilyen reprezentatív és értékes művészetet anyag kiállításra először történelmi kiállítás és az nagy figyelemmel Stockholmban szemben. A mintegy 600 színmű magában foglaló anyag egy része talán nem is kell nagyobb figyelem, de ez az egészezen benyomást nem zavarja meg és ez a benyomás föltűnő jó. Bár a történeti festészet divatja elmut, mégis a magyarok okosan tették, hogy elhozták *Benczur* óriási festményét, «Budavár visszavételét». Benczur alkotása kitűnő technikát mutat, a sejmek és bársónyoszővek visszaadása mesteri. Emlékeztet a lengyel Jan Matejko-ra. A cikkről megemlíkezik *Munkácsy*tól, *Paul Lézard*tól, *Perlmutter*től stb. Megjegyzi, hogy a magyarok, úgy látszik, jobban szeretik az embert, mint a természetet, mert a kiállításon nagyon sok az arckép és alakos ábrázolás. Feltűnik a svéd kritikusknak *Remsey Jenő* néhány festménye, melynek stílusát teljesen különösnek, de érdekesnek tartja. Lehet, hogy ez a stílus teljesen Magyarországon belül fejlődhetett ki. *Vaszary János* Matisse-al veti össze. Az ismertetést *Frank Frigyes* (A terrazon), *Perlmutter* képeinek, valamint *Sidló Ferenc* Madonna szobrának reprodukcióját kíséri.*

OKT. 5. Cikk a megnyitásról. «A látogatók mindenfelé hangosan adtak kifejezést elragadtatásuknak és bámulatuknak. Magyarország neve ma *fontosabb és a magyar kiállítás nagyszerű művészi esemény.*»

OKT. 20. *Doktor Lundmark* művészetfőrténeti író folytatja a kiállítás ismertetését és ez alkalommal *Leffler Béla* kis könyvének a nyomán halad. *Örömeinek ad kifejezést, hogy egy régóta nélkülözött közhíony jelen meg, mely lehetővé teszi a művésztől és könnyebben megérthető a mostani magyar kiállítás. A könyv ismertetése után ráter ismét a kiállításra. Úgy látja, hogy a mai magyar művészet szereti a komolyságot úgy a témát, mint az ábrázolási módot tekintve. A magyar szobrászatot tekintve, a legnagyobb névnek *Stróbl Alajos* tartja, aki mellett méltán áll *Sidló Ferenc*. Mindkettőjük művein csak befolyást vesz észre. *Pásztor* műveiben sok a melegség és hangulat. *Stróbl Zsigmond*ban erős az impresszionista hajlandóság. *Szentgyörgyi István* «Játszó gyermekét» finom testével Donatello Davidjához hasonlítja. Olyan mű ez, amit nem egyhamar felejt el az ember.*

NORRKPINGS TIDNINGAR.

OKTÓBER 24-IKI SZÁMÁBAN írja: «A Láljevalch műcsarnokban rendezett magyar kiállítás retrospektív áttekintést nyújt Magyarország művészetének kifejlődéséről. Az egyes államok a báború után versenyre keltek, hogy kultúrájukat a külfölddel megismertessék. Ez a nemes verseny megérdemli igaz rokonszenvüket. A magyar kiállítás az

egy külföldi művészi áramlatok hatása világosan észlelhető. A magyar művészetnek nagy becsületekkel kellett megkülönböznie. Sokáig a magyar művészet csak asszimilálta azt, amit Nyugat-Európától kapott. Azonban ezen a kiállítás szembetűnik az erőteljes nemzeti vonás is, elsősorban Benczur nagyszerű alkotásában «Budavár visszafoglalása» festményén. Igazi kifejezése ez a magyar nemzeti romantikának, a vítérségnek és a szabadságrajongásnak. A magyar pompaszeretet csillog ki ebből a hangos harcfestményből. Megemlékezik *Munkácsy* *Mitádyról*, kiemeli, hogy a művész Munkácsy városából származik, mely várost – képién szólva – a háború után az ovasztókemenchébe dobták és lett belőle széthasított község. Idézi *Leffler* szavait a magyar művészetéről írt kis könyvéből, mely szerint: tanulságos volna összeállítani, hogy tulajdonképpen a magyar irodalomnak és a magyar művészetnek hány szent helyét szaktította el a trianoni béke Magyarországtól. *Munkácsy* mesteri genialitását dicséri a kiállított *Krisztus-fé*. *Méltán* neveztek el a magyar Rembrandtnak. *Paál László* művészi egyénisége a svédeket Hill tőképfestővel való barátsága révén behatárolja. Genialitást mutatott két kiállított táképje. A cikkről megemlíti *Simey* *Messe Pált* és aztán a *nagybányai*ak, különösen *Ferenczy Károlyt* és *Csók Istvánt*. Ez utóbbinak kompozíciója «Juda gyűrtje» egyedi a fénytanulmányt a dekoratív elemekkel. Az impresszionista *Rippel-Római* bizonyos dekoratív modort sajátított el. Míg az ő irányú mindig fenntartotta. Párisnál az érzékletes, addig *Glatz Oszkár* inkább a nemzeti vonás jutott túlsúlyba. Legszívesebben ábrázolja a magyar parasztokat és figurális festményei pontos részlettanulmányról és lélektan megfigyeléséről tesznek tanulságot. «Az emberi mindig keresztülrugog alkotásain.» Különösen megdicséri «Az anya és gyermeke», valamint a «Két kora festményeinek bensősége hangulatát». A mellett, hogy annyira megtudta ragadni a magyar lélek sajátos vonását, kitűnően is tudta azokat kifejezésre juttatni. *Rudnay Gyula* is az ő köréhez tartozik(!), de inkább nemzetközi, szívesen ábrázol népies jelöket erős egyéni kifejező eszközökkel. Formáiban tömör, kifejezősében drámai. A magyar népi életet ábrázolja *Prismader* világán, napfényes színekkel. *Mészáros* szeréssel, egyszerű és látszik rajta, hogy mély szeretettel csüggött az anyaföldön. *Szigetvár* képe megkapó friss zöld színeivel. *Sainte Pető* né verse jut az eszembe. (Idézi is *Gető* «Az alföldi költészetnek néhány sorát.) Gázdagon vannak képviselve a fiatalok is. Műveiken meglatászik a nemzetközi áramlatok hatása, legalkább is nehezebben vehető észre a nemzeti sajátosság. Neveik felsorolása talán följelölje. Az arcképfestők között legelőkelőbb *László Fülöp*. A szabadságot tekintve, az virágzó lehet Magyarország. A szabadságok általában ragaszkodnak a természethez és erősebb expresszionizmus úgy a mozgásban, mint a vonalak játékában, nem észlelhető. Az egész kiállítás, dacára az erőteljes nyugati befolyásnak, képet nyújtott a magyar lélekről és annak sajátosságairól. Azonkívül megmutatta, hogy a súlyos megpróbált Magyarország erőre kapott és élénk részt tud venni a nemzetközi kulturális kapcsolatokban.

SOCIAL-DEMOKRATAK.

Október 5. A Lijeválch múcsarnokban rendezett magyar kiállításnak hivatalos jellege van. Ezt mutatja, hogy magyar részről *Horthy* kormányzó a védnöke és a magyar bizottság élén a miniszterelnök, meg a kultuszminiszter állnak. Nem kevésbé előkelő a svéd bizottság névsora, melyben mint védnök, *Eugen* svéd kir. herceg foglal helyet. Így igazán szép kiállítással tisztel meg minket Magyarország. Igaz, hogy ilyen hivatalos

kiállításoknál könnyvételek olyan művészeket is magukkal hozni, akiket a hivatalos elismerés már magára emelt. Itt azonban el kell ismerni, hogy a magyar bizottság minden megtette, hogy az utolsó 50 év magyar művészetének reprezentatív anyagát mutassa be. Sietős áttekintésnél legelőször is szembetűnik a nemzetközi hatás, míg a magyar nemzeti sajátosságokat csak alaposabb szemlélés után lehet fölfedezni. A francia pleinairismus erős nyomokat hagyott a magyar táképfestészetben. Az ünnepélyes és nagyszabású történeti festészet a németországi művészeti centrumokból jutott el Magyarországra. Az arcképfestészet is ünnepélyes. A rendjesszállagokat és az aranyasztásokat *László Fülöp* éppen oly mesterien adja vissza, mint a svéd *Emil Österman*. A stockholmi nagyközönség bizonyára szívesen fogja tanulmányozni a kevésbé parádés képeket, melyek közül igen sok a népies ábrázolás. A magyarok éppúgy, mint a textiljükből, festészetükben is szeretik az erős, ragyogó színeket. A modernnek is igen jól vannak képviselve. A kiállítás önmagáért megérdemli az alapos megtekintést.

STOCKHOLMS DAGBLAD.

Okt. 5. élekgépő tárlat. A magyar művészetéről címen röviden ismerteti a kiállítás anyagát. A Lijeválch múcsarnokban megnyitott magyar kiállítás nemcsak hűrelgő udvarianóság tény Svédországgal szemben, hanem fontos állomás a két ország közti kulturális kapcsolatok történetében. A magyar művészet föltétlenül magas szinten áll, mellyel az eddigi külföldi kiállítások alig dicsekedhettek. A magyar kiállítás megmutatta, hogy ilyen művészi csere fontos kulturális misszió teljesít, ha az tudással és lelélrel rendelkezik. Eddig Svédországban alig tudtunk valamit a magyar művészetéről. Ezt a hiányt fényesen pótolja a mostani magyar kiállítás. Nagyon dicséretreméltó eszme volt, hogy *Leffler Béla* a kiállítás alkalmából egy gazdagon illusztrált füzetet adott ki a magyar művészetéről. «Ez a szép kis kötet nagyszerűen kiegészíti a gazdag és impozáns kiállítást.»

Okt. 23. *Gustaf Nasström* kritikus behatoln ismereti a kiállítást. Nem célja, hogy felsoroljon minden érlelem nevet, hiszen azok kifejtése oly nehézségbe ütközik a svédeknek. De hiszen ennek a kiállításnak az értékét éppen nem kisebbíti, ha a svéd olvasó talán már másnap összeveti az egyes magyar művészek neveit. A kiállítás följelölata, hogy összefoglaló képet nyújtson a legutóbbi évtizedek magyar művészetéről, illelég a szent művészek egyéni sajátosságairól és bemutatja a magyar táképet, amint az a művészetben visszatérőbböké. Tehát, hogy majdnem 200 magyar művész vea részre a kiállításon mintegy 600 művet, így ezek egyéni megjelölése lehetetlen. A modern magyar művészet nem erősebben nemzeti, mint a svéd. A magyar művészek szívesen utaznak és örömet vesznek át idegen kultúráramlatot. Ezért az erős változatosság az egyes festmények között. Ha talán a sok szímszökő kört valami speciálisan magyarra kellene rámutatnunk, akkor a becsületés és intenzív szorgalmat kell kiemelni, mely éppúgy jellemzi a magyar művészetet, mint a *Herodus* magyar kultúrellet a maga egészében. Még végre a súlyos amputálás után, lázas buzgalommal harcol Magyarország, hogy új, szép határai között fölépítse és megtartsa önálló kultúrárszágát. A nemzeti ambíció impozáns módon jut kifejezésre a művészi életben is. Mindenütt azt látni, hogy a magyar művész a legjavát akarja adni. Ez Magyarország erőteljes évrése, mely el pártog a határai mútrágyon át. A magyar kiállításán elsősorban nem annyira az esztétikai átváltság az impozáns, hanem az a határozott láng, mely tüzi a magyar művészetet mind nagyobb és nagyobb alkotásokra. A kiállítás a szemléletben azt a vágyat kelti, hogy mind előbb megismerhesse a magyar kultúrát a maga egészében.

STOCKHOLMS TIDNINGEN.

Október 5. Címuplaján közli *Benczur Gyula* festményének és *Kisfaludi-Strobl Zsigmond* «Füvés után» c. szobrának a reprodukcióját. Cikk a magyar kiállítás sajtóbejelentőjéről. A legtöbb festményből bizonyos egyéni temperamentum és nemzeti stílus árad ki. Természetesen jelentékeny rész a francia irányhoz csatlakozik. *Nagyvári meglepetés a szobrászati rész, mely különösen gusdag.*

Október 21. *Gunnar Mascoll Silverstolpe* svéd író részletesen megfirtja a kiállítást. *Bámulatraméltó az a konzolidált munka, mely Magyarországon néhány év alatt végbement.* Mi igazán köszönettel tartozunk azoknak a misszionáriusoknak, akik ilyen keretek között mutatják be nekünk Magyarországot művészetét. Hogy a magyarok ilyen távol-és észak országot is fölkeresnek, és csak azt bizonyítja, hogy a magyar kultúrpropagandát nagy körültekintéssel és nagy arányokban végzik. *Ha az ember a 600 kiállított műhöz képest az egyéni alaposságát keresi, akkor bizony tudatlannal áll meg.* Mi is a speciálisan magyar ezen a tárlaton? Ha nem családok, úgy az az előszeretett a drámai után úgy formában, mint a tárgyban. A magyar lélek szereti a heves effektust még talán akkor is, ha az kissé szénpadi. Szereti a sarkantyúpengést, a tollak lobogását a kalpag mellett, szereti a romantikát, sőt, a heves temperamentumot. Tulajdonképpen két magyar művész volt eddig, aki világhírré lett: *Munkácsy és László Falöp.* Az első mester a figurális és patetikus jelenetek festésében, az utóbbi a gótai almanach festője, mindenképpen elegáns tolmácsolója az arisztokratikus romantikának. A kritikus azután sorra veszi *Lót, Munkácsy, Padl László és Szinyei* kiállított műveit. Megemlíkezik *Hollósyról, Ferenczy Károlyról és Rippl-Rónairól.* *Glaz Oszkár* kitűnő jeleneteket mutat be a magyar népletéből. *Rudawy* sokoldalú, aki láthatóan elmélyedt a klasszikus mesterek műveinek tanulmányozásában. Romantikus fantáziája *Goyá-ra* emlékeztet, vagy régebbi velenceire mutat. Bizonyos rokonságban van a kitűnően képviselt *Fényes Adóffal*, aki tájképeket és bizarr figurális kompozíciókat állított ki. *Fazary János*val a modernizmushoz jutottunk el. Az új francia irány követője és legjobban a mi Grünewaldunkhoz hasonlítható. A fiatalabbak közül kiemeli a francia iskola két tehetséges koloristáját, *Fränk Frigyes*t és *Matyasovszky-Zsolnay László*t. A szobrászati részrel nincsen teljesen megelégedve. Túl soknak találja a hivatalos arcképszo-rokat. A legértekeljesebb tehetségnek *Pásztor János*t tartja, akinek «Bücsökösök szobor-csoportozataja kifejezésben epikai nagyságot mutat. Sok nevet nem akar felsorolni. *Szimpatikus bizony marad meg arról a dicső, leghatalatlan népről a Nagy-Arhódn, mely lény most olyan sötét ég borát. Legálább megismerhetünk Magyarországot lélekünk egy részét.*

SVENSKA DAGBLADET.

Október 6. Dr. *Karl Asphand* művészettörténeti író: *Ha az ember ilyen nagy kiállítást mutat be a közönségnek, akkor szívesen tesz összehasonlítást a honi művészettel.* A svéd művészetet ritka melegséggel fogadatik Budapesten és ez máris kötelei a svédeket hasonló fogadtatásra. Szívesen megírja a szerző, hogy mit tanult a svéd művészet a magyartól, de ez csak ténny frázis lenne *egy hívő-tellel és pedig, hogy Munkácsytól igazán sokat tanult a már elhunyt vagy még részben élő skandináv festő-nemzedék.* De miért kell föltétlenül rokonságot keresni? Nem elegendő megismerkedni olyan művészzel, mely távol esik a svédőtől? A magyar mágnás, amilyenek Zeleszki gróf kitűnő arcképe-ben láthatjuk, nem sok rokonságot mutat *Oscar Björck* hasonló arcképművészetével, de azért nem kevésbé rokonszenves és érdekes. A legnemzet-közebbi e téren *László Falöp* arcképe *Horthy* kor-

mányzóról, míg *Bethlen* gróf arcképe művészeti szempontból annál érdekesebb. A kiállításnak legértekeljesebb darabja mégis *Glaz Oszkár* parasztképe, a «Két kors, melynek emberi komolysága méltán vehető egybe *Reymont* parasztaival, vagy *Selma Lagerlöf* Ingmarfiával. *Glaz* művés-zete igazán a kiállítás legértelmesebb részét alkotja. Általában azt mondatják, hogy észre-vehető a légvonalbeli távolság Stockholm és Buda-pest között, az utóbbi elevebbel és szafosabb, édesebb, éppennyá, mint a tokaji a svéd pálinkához hasonlítva. A szobrászok között egy – legnagyab b a laikus néző előtt – igazán nemzeti magyarnak mondható és az *Szidló Ferenc* Madonnájával. *Csóth* ünnepes dekoratív festményeit itt talán magyarnak lehet nevezni. Ez az ünnepélyesség és olykor fékezetlen kifejezési vágy ugyan idegenlét hat a svéd lélekre, de tanulságos és érdekes. A magyar kiállítást azonban nem szabad békékörszapas szem-mel vizsgálni. *Házen nem kétközzök az, melior egy egész nemzeti magasztalja művészetét egy másik nem-zetnek.* Az ember kissé idegenlét éri magát, – ezt nem szűgyem bevallani – miért is nem alkalmas, hogy virágot és virágcsontot vegyen elő és úgy ítélje meg, amit lát. Inkább csak tegye le a virágot közö-netes jelűl mindazért a jó és kevésbé jó művés-zetért, melyben egy gusdag és eleven, sokoldalú nép-lélek nyilatkozik meg.

SVENSKA MORGONBLADET.

Okt. 5. A Svéd-Magyar Társaság kezdeményezésére ide érkezett magyar kiállítás föltétlenül magas szinten áll. A szobrászok közül kiemeli *Kisfaludi-Strobl, Lux Elek, Szidló Ferenc* és *Lányi Dezso* neveit. A festészetről szólva, elsősorban *Munkácsy Mihály*-ról és magas művészetéről emlékezik meg. Kevésbé dicséri *Benczur* nagy alkotását. Röviden szólva a tájképfestészként, megáll *Csóth István* »Juda gyűrtjés előtt és azt értekeljesnek, kitűnő színészőnek nevezi. *Déry Béla* tájképeit fölötté finomnak és hangulatosaoknak nevezi, különösen kiemelve «Téli nap Amsterdamban» című festményét. Az ember kénytelen megállni *Ferenczy Károly* érdekes kezelését – úgy színbem, mint formában – képe, a »Tékozló féru előtt, megkapó *Fränk Frigyes* izzó színeivel, örül az ember *Glaz Oszkár* kitűnően sikerült népies alakjai előtt, megragadja az embert *Knopp Imre* «Anyai csók» kompozíciója, pompás *Kossú* »Tengeritársa» meleg frissességével, meg megnyugtató *Kisvári* »Oregaszonyja». A svéd néző bizonyára szívesen fog gyönyörködni *Magyar-Munkácsy*val alapos tájkeletanulmányában, *Náray* vallásos tárgyú festményében, de nem fog meg-állás nélkül elhaladni *Rensay Jenő* monumentális kompozícióját előtt sem. *Strindberg* értekeljes fan-táziájával hasonlítja össze *Zudany Gyula* művés-zetét, úgy tartja, mint színbem erőteljesen tümör művek. *Szándy* teli tájképeit a svéd Gen-berghhez hasonlítja. A francia hatás szembeszóó lesz *Fazary* műveiben. Ezek a pompás, Matisse-ra emlékeztető vázának megérdemlik a komolyabb tanulmányozást. Van azonban egy művész, aki teljesen különálló egyéniség és ez *Csánky Dénes*. Ő nem fest a szó szoros értelmében, hanem inkább fölhengeríti a zöld színhalálamokat vázainra, miután egyedül álló hangulatot ér el. Ugyanakkor a következő teremben leleplezi magát, mint minia-térképet festő, rendkívül pontos művész. A kiállítá megérdemli a legalaposabb tanulmányozást. Október 13. Részletes meglátása a magyar kiállítá-snak, hogy a magyar kiállítást igazán meg-érthessük, – kezd a cikkíró – szükséges, hogy emlékünke idézzük, hogy *Magyarország területé mindig összehőtölőpoc volt Kelet és Nyugat között és maga a lakosság erősen kevert, de az Ásiából behőtölő magyarok mindig megtartották kultúrhegemoniójukat.* Bár Magyarország politikailag telje-sen szakított Kelettel, mégis a keleti vérből van. És ezen éppen nem kell szégyenkezni. A leg,

jobb, amivel Európa bír, az Keletről jött. Ha a magyarok valamit sajnálhatnak, az egyedül a modern nyugateurópai befolyás lehet művészetükben, amely befolyás a sajátos nemzeti vonást elfojtással fenyegeti. A svéd szemléletnek nehéz a feladata, hogy ezt a különös nemzeti vonást a magyar művészetben feltalálja. Legjobb módszer a régi festők tanulmányozása és azoknak egybevetése az újabbakkal, akik a tradíciókhoz ragaszkodnak. Szerinte *Mészöly Géza* az, aki legtöbbet nyújt a kopár és álmodozó pasztellról. *Perlmutter László* meghatározó mértékkel rajzol jeleneteket az egyszerű parasztok életéből, bemutatja őket némiak környezetük országában egészen. Ilyen népius vonást találunk Svédországban Carl Larsson festészetében. Perlmutter azonban részletez intérierjeiben, szinte elhalmoz elcsiszolt részletekkel. *Glaz Oszkár* népies festményeiben több a mélység. O Magyarországot Leibl-ja, de Mlekben inkább egyéni. A »Két kór festménye talán a legjobb, amit a magyar művészet újában alkotott. A müncheni iskola mestereire emlékeztet *Rudnay Gyula*, de bensőjében egészen magyar. Munkás és katona alakjait nem egyhamar lehet elfelejteni, a jellemző vonásokat könnyűretnél kirajzolja, mintha fejével vágna a fába. Sokkal meggyőzőbb, mint az osztrák Kokoschka, akire néha emlékeztet. Minchen határára érik *Székely* festményén »A mohácsi vész után«, de még inkább *Benczur* nagy kompozícióján, »Budavár visszafoglalásán. Mégis a misztikus páthozon, az egész alkotás szellemén érzik a nemzeti vonást. A pusztas és a Kárpátok legyőzték a bajor Alpokat. *Munkácsy* Krisztus fejét méltatva megemlíti, hogy ez a skizz is mutatja, mennyire nagyserűlt láto volt Munkácsy. *Szinyei Mersé Pál* »Majális kis vázlata tisztán mutatja az új színek finomságát, a fények új elosztását, a forma könnyedségét. *Paul László* ójein fűlődezi a magyar vonást, bír teljesen Dubúgnny tanítványra. A festők közül megemlékezik *Fehérvy Ádám*ról, *Kocsiról és P. Gárdal Jenő*ről. A szobrászok közül feltétlenül *Szűcs Ferenc* lép előtérbe, akinek intenzív miniatűr fejai a fájdalom kifejezéséül szinte a gotikus templomszobrászatra emlékeztetnek. Madonna alkotása mutatja, hogy az olasz renaissance is elmélyedt, anélkül azonban, hogy nemzeti sajátosságát fölalkozta volna. *Pásztor* különben faragta fába pompás magyar parasztaíjt. Lányi bírtos formaszékkel bír az állatszobrászatban, éppogy, mint nagy nyugodtsággal mintázza *Szentgyörgyi* a gyermekket.

SYDSVENSKA DAGBLADET.

Október 22. *Doktor Axel Sjölönn* művészettörténeti író: *A szellemi drámatör a művészetben éppogy kaládnak keresztül az egyes kultúrországokban, mint a magvat kordó szelek. Így azért nehéz úgy beszélni az ország művészetéről, mint annak saját tulajdonáról. A magyarok is, mint a többi ország művészei, Bécsben, Münchenben, Düsseldorfban és Párisban tanultak. A történeti festészetnek tipikus imponáló műve *Benczur* »Budavár visszafoglalása. *Benczur* optimista történeti festő, aki leggyakrabban ádalmakat fest. A rajkaiás mestere, akinek képe előtt *Gustaf Cederström* bizonyára elragadtatással kiáltott volna: »Ezer ördög-ilyen fickó! Bír *Benczur* képe a kiállítás központi pontja, mégsem mondható, hogy abban a harcias hangulat az uralkodó. Ellenkezéül, a szemlélet kellemesen lepik meg a szelíd tájképek, a beszédes interieurök és a színes virágos csendéletek. Látszik, hogy a rendezéség arra törekedett, hogy a kiállításnak előkelő és nyugodt jellegét biztosítsanak. *Lutz Károly* ugyan inkább freskofestő volt, a kiállításban azonban néhány tájképpel szerepel, melyek gyönygyei az egész tárlatnak, kár, hogy nem mindenki vesse azonnal észre. *Paul László* jobban érdekli a svédéket Hill festéssel való*

barátsága folytán. Ő a Barbizon-iskolának legtehetségesebb magyar tagja. A kiállítás legértekeesebb darabja *Munkácsy* Krisztus tanulmánya. Méltán nevezik őt a magyar Rembrandtnak, mert tényleg ő a magyar festészet legnagyobb ingeniuma. A magyar romantikus jelleget képviseli *Mészöly Géza* kis szelíd tájképe, *Szigetvár*. A szubtilis megfigyelés is erős oldala a magyar művészetnek. Ezt bizonyítja *Szinyei Mersé Pál* három kis képe. Dacára a föltéte kis formátumának, a magyar művész a színek egész akkordjait bele tudta vinni művébe. A kritikus sora veszi a nagyérdemű iskola tagjait és igen elismerően szól róluik. A Mienk-csoportról szólva, különösen kiemeli *Glaz Oszkár* és *Rudnay Gyulát*. Előbbi intelligens esztetisése, valamint ítélektérsége meggyőzi őt, hogy *Dreffger* stereotip stílusára szilárdan. *Rudnay* nemzetközi tehetség, ügylátvány, nagyon szereti *Velasquez* és *Goyát*, azonban mindig meg tudja tartani egyéniségét. Nem feledekzik meg a bíráló *László Fülöp* arcképeiről sem és megdicséri a kormányzó arcképének előkelő esztetiséjét. A kiállítás szobrászati részét hasonló válogatottság és nyugodt művészklet jellemzi. A magyar szobrászok a természetes formák szépségéül tisztelik és nem követik az expresszionizmust. A reprezentatív kiállítás egységes képet harmonikusnak egészít ki a jó metszetek.

UPPSALA NYA TIDNING.

Ritka gándg, érdekes és szép magyar művészeti kiállítás vonzza nagy tömegében a látogatókat a Liljevach-múzeumok felé — kezdi cikkét az U. N. T. stockholmi levelezése. Eddig ilyen külföldi művészeti kiállítás — legalább is a kiállított művek számát tekintve, — nem volt Svédországban. A svédék legelőször Magyarországot Jókai Mór regényéből ismerték meg, majd később, 1896-ban, meg is látogatták Budapestet és a természeti szépségekben annyira változatos országot. A világháború a magyarokat azük területre sarítottá össze. Sok minden megváltozott azóta, de a kiállított festményekben örömelet lehet föltámaszni a régi szép országot. Különösen figyelemre méltó a népéletből merített festmények a maguk bensőséges hangulatukkal, mint például *Glaz* »Két kór című festménye. A kiváló képek között is az első helyet foglalja el *Horváth* kormányzó arcképe. A kiállítás azonban oly gazdag és változatos, hogy lehetetlen minden említésre méltó képet és festőt névszerint felsorolni. Kitűnő, ügyes festészet úgy színekben, mint formákban. »Nézd meg, élvezz és itéld meg!«

II.

A stockholmi magyar reprezentatív művészeti kiállítás kiválószított része onnan Götéborgba, a nagyszerű modern művészeti gyűjteményeiről híres svéd Hamburgba, onnan pedig Malmóbe, Svédország harmadik nagy városába került. Az e kiállításokkal foglalkozó ottani lapok ismertetésél az alábbiakban közöljük:

A) GÖTEBORG.

GÖTEBORGS HANDELSTIDNING.

Nov. 8. Tájékoztató cikk a későbbben álló kiállításról. Kiemeli a világhárrá mestereket. *Munkácsy* ná képeit, megemlíti *Carl Larsson*, *Fransy Grünwald*, *Perlmutter*, *Magyar-Mauskózer*, *Károlyszky* és *László Fülöp* neveit. *Köhl Dóry* Béla finnországi »Téli tájás, melyet a művész a götéborgi múzeumnak ajándékozott. Nov. 19. *Doktor B. Backström* művészeti író: Magyarországot éppogy, mint Svédországot az európai kultúra szelén fedtékék és művészetük sokban hasonló fejlődésben ment át. A nagy urak

Ezek között a legjelentősebb *Seinyei Mersé Pál*, az impresszionizmusnak az úttörője. A «Majális»-hoz készült kis tanulmánya megkapó frissességével és finom felfogásával. A nagybányai iskola mesterei közül kiemelkedik *Ferenccz István* *Grün-söldtől* és *Csók István*. Különböző három természet, mégis bizonyos egységes felfogás hatja át műveiket. Ehhez a csoporthoz lehet *Glátz Oszkár*-t számitani, a népies jelenetek intím megfőtjét, a világos, derős színek kedvelőjét és *Rudnay Gyulát*, aki bizarr motívumaival tünik ki. A nagybányai iskola legnagyobb koloristája mégis *Csók István*, aki különben is kitünően van képviselve a kiállításon és így mindenki megcsodálhatta sokoldalúságát. Festménye «Zürich betegs» a magyar kiállítás legkiválóbb darabja az élő művészek műveit tekintve. Csók természetesen erős benyomásokot vetett fel Franciourszághban, de az ő műveiben nyilvánvaló meg legjobban az előbb említett magyar nemzeti vonás: pompaszereket, drámaiság, de egyúttal valami megkapó meleg bensőség. A királyok arcképfestését, *László Fülöp*, megragad technikájának virtuozitása által, de azért ez csak külsőség és nem akar behatolni modelljeinek lelki világába. A világháború megakadályozta a magyar művészet további kifejlődését. Így a háború utáni művek között sok vall német befolyásra. Külön helyet foglal el ezek között *Vaszary János* nagyserűi dekoratív kompozícióival. A szobrászatról szólván, így találja, hogy az, legalább a kiállított műveket tekintve, nem áll oly magasan, mint a festészet. A kiállítás tanulmányozása sok gondolatot ébreszt fel és igen szép perspektívát nyújt a szemlélőnek.

Dec. 11. Jelenti, hogy a magyar kiállítás bizottsága a következő műveket vette meg és ajánlókörzre a malmói múzeumnak: *Glátz Oszkár*: Falusi részlet, *Déry Béla*: Amsterdamban télen, *Nóray Aurél*: Női tanulmány.

LANDSKRONA POSTEN.

Dec. 14. A cikkirő örömmel üdvözik, hogy az impozáns magyar művészeti kiállítás Malmót is meglátogatta, máialta a Dél-Svédországban lakóknak is módjában van a magyar művészzel megismerkedni. Aki csak meglátogatta a magyar kiállítást, annak első benyomása, hogy a magyarok leginkább a «szépet» keresték és nem sokat kísérleteztek a mindenféle «sziszmosok»-kal. A motívum ad impulzust műveikhez. Mózgis, derős és szép színek, ezeket kedvelik a magyar művészek. *Munkácsy* méltatása után *Benecz Gyuláról* ír, kinek monumentális kompozíciója: «Budavár visszafoglalása» tette élettelt és mozgalmal. Sajnos, az ilyen történeti festészet már idejét multta. Igazán megkapó *Seinyei Mersé Pál* kis vázlatra, a «Majális», mely olyan művészi értékkel bír, amit soha el nem lehet felejteni. Kiváló alkotások *Rudnay* festményei, érdekesek és hangulatosak, mint a régi hollandusok. A régbb festők közül kitűnik *Mécsyvárszky* meleg, barna színeivel. Nagyságú ómlított szét *Battányi gróf*, egyik érdekes rózsakövi festményén, ahol a Napkirály ó fényes kövelettel alátámasztja felét. A legnagyobb szobrászok között mégis *Csók István* festményein találjuk. Így «Zürich és Kokos» festménye, dacára a részletek tarkaságának, mégsem hat nyugtalanul. *Fényes Adolf* inkább a letompított színeket kedveli. Merész kolorista ellenben *István Grünwald*, keresi az erős hatásokat, melyek mindig frappánsak is. A tájképfestők között *Bozsay* szintén napemlék. *Csányi* és *Herman* szeretik romantizálni a tájakat, Csányknak nagy érzéke van a fülépítés iránt, fűt különböző csoportosítja és a völgyeknek kellemes hajlást ad. Lát-szik, hogy akvarelljeiben tiszta architektónikus hatásokra törekszik. Legkedvesebb színe a zöld. Megemlékezik *Réti Istvánról*, *Sándyiról*, *Glátz Oszkáról*, *Vaszaryról* és *László Fülöpről*. A szobrászok közül *Liget*it, *Pásztor* és *Lux Elek*et említi meg.

LUNDS DAGBLAD.

Dec. 17. A kiállítás a maga egészében igazán sokat nyújt. Részben bemutatja az idegen, különösen a francia hatásokat, más részben a sajátos magyar vonásokat, melyek különösen jobbakori művészetében lelhetők fel. Ezeket a nemzeti vonásokat összegezve, azt mondhatni, hogy azok bizonyos impulzivitásban, nyugtalanságban és művészi munkakedvben nyilvánulnak meg. Mintegy az ország nyugtalanul dolgozó pulzusának ritmusát érezzék annak művészetében. Inkább küzdelem, mint egybeesés, de *távo meleg és teremtő kajaalásig*. *Nemcsak a vonás: még a nagy becsületesség, nyíltság és ambíció, mely áthatja a művészetet. Perlmutter* *Iszák* például olyan művész, akinek vonásokat találunk, miket másoknál hiába keresünk. Igazi magyar művész népies, bizonyos gyöngöd és derős realizmussal. Ennek ellenéte *Rudnay* a maga romantizmusával és sötét hangulattal páthoszával, vagy a komor *Fényes Adolf*, aki még nyári képeiben is sötét. A legjobban megmarad azonban az emlékezetben *Csók István*, érdekes és kultivált művész. Ő a legkönyömben hozzáférhető. Világos, csillogó színei francia hatásra mutatnak. *A kiállítás igazán sokat nyújt, elsősorban érdekes kultúrmitől, mely tele fezzelötéggel és küdelommal, hogy építse és életben tartsa a maga sajátosságát.*

SKANSKA DAGBLADET.

Dec. 12. A magyar kiállítás részletes méltatása. Bár magyar és svéd művészek nem egyszer találkoztak különföln egymással, mégis magyar-svéd művészeti együttműködésről vagy hatásról szólabban értelemben alig lehet szó. Annál jelentősebb helyen a tekintetben a mostani magyar kiállítás, mely magas szintjével megmutatta, hogy mit tudnak a magyar művészek teremteni a fölötté meg-súlyosodott évek alatt is. A régbbi magyar művészetről szólván, követi *Leffler* svéd könyvét és ügyes áttekintést nyújt egészen Markó Károlyig. Ezután részletesen foglalkozik a kiállítás anyagával. Egészen modernnek és Alexander Benois hatása alatt állónak tartja *Battányi* képeit. *Benecz* hatalmas festményét méltatva, megdicséri annak nagyserűi egységes hatását a részletek finom kidolgozása mellett. Megdicséri *Benecz* arcképtanulmányát. Több magyar művész — a cikkirő szerint — erősen spanyol és francia hatás alatt áll. Így *Bossay István* sokat tanult Dauhigny-tól. *Csányi Dénes* modernül tartott tájképeiben elsősorban dekoratív hatásra törekszik, amit el is ér különösen zöld tónusának lágy felhasználása útján. Igazán nagyserűen vázsnai: «Nyári délelötés» és «Szántóföldek». *Csók István* a legérdekesebb művészek közé tartozik. Igazi mester a hő és zuzmura festésében. «Kilátás az ablakból» festménye színesét tekintve. *Remor*-ra emlékeztet. Hatalmas festménye «Jóda gyűjtés», pompás színezésével lep meg. *Déry Béla* kormánybiztos szintén emeli a kiállított néhány kiváló alkotását. Így «Téli délután» Amsterdamban, valamint «Szé» Hollandiában finom tónusú képek. *Fényes Adolf* műveiben a spanyol Goya hatását lehet észbe látni. Igen érdekes, de kissé túlzott páthosz-képe van megfestve *Frauó Frigyes* nagy képe a «Terraszon» *Gábor Mária* nagyserűen festett csendéletével tünik ki. A kiállítás legérdekesbb mestere *Glátz Oszkár* pompás, népies tanulmányaival. Színezést és kompozíciót tekintve, legkiválóbb alkotása «Az anya és gyermek» (reproduktálta e képet). *Herman Lipót* derisen és levegősen festett képével ér el megdöbbentett hatást. Brilláns munka *Kosztá József* «Tengeritörés». *László Fülöp* nemzetközileg elismert arcképeiről szólván, úgy találja, hogy *Hortky* kormányzó képe nagyon is hivatalos és sokkal sikerültebb *Bethlen*, bár ennek háttere kissé nehéz. *Magyar-Munkácsy* igen megkapó művésze és egyformán kiváló tájképeiben, mint figurális ábrázolásában. A grafikai rész kissé

sovány. A legjobb *Márcus Ferenc* néhány rajza. A szobrászat igen gazdagon van képviselve kiváló, erőteljes alkotásokkal. Ilyen nagyszemű művész *Horváth János*. A legjobbak közé tartozik *Kisfaludi Stróbl*, akinek *Venus*-a a német Fritz Klmsch fel-fogására emlékeztet. Jó állatszobrász *Lászy Dezso*. *Ligeti Miklós* erővel a jellemző vonásokkal, melyeket kellő szívet is tud kifejezni. (Közli Rippl-Rónai műszobrász.) *Lax Elek* művészi könnyedséggel tudja megérőlkíteni a táncoló mozdulatokat. Komor alkotás *Páczor* faszobra, a »Bücsökodás«. A cikkről azután ismét visszatér a kiállítás festészetére részlekre és majdnem minden festőről feljegyez néhány elismerést. Végül megjegyzi, hogy *mindenképp, aki csak látta a magyar kiállítást, óhíremi, hogy az nemcsak művészet, hanem nagy művészet és tisztelettel meg áldval fogjuk arra sokáig visszaméltolni.*

SYDVSVENSKA DAGBLADET.

Dec. 9. Dr. *Andéberg* bosszab, meleghangú cikket írt Magyarországról és Svédországról címen. Cikkét a Szózat néhány versszakának idézetével fejezi be, mely szerint: »még jóni fog, mert jóni kell egy jobb kor-nak... a sokat megpróbált derék magyar népe. Reprodukálja *Munkácsy* és *Paul László* egy-egy képét.

Dec. 15. A magyar kiállítás méltatása. A cikkíró úgy találja, hogy nehéz arra a kérdésre felelni, vajjon van-e igazán magyar nemzeti művészet. A malmói magyar kiállítás ugyan sok virtuozitást és erős színérteket mutat fel, de az egyes művészek kifejezési módjában hasonlítanak a többi európai, különösen pedig a francia művészekhez. A magyar nemzeti jelleg — úgy látszik — erősebben nyilvánított meg a zenében és az irodalomban, mint a képművészetben. A malmói magyar kiállítás erős délvédeli temperamentumot, különös motívumokat és érdekes színösszetételeket mutathat fel. A kiállítás bírálatát *Munkácsy*, *Szinyei Mersé Pál* és *Paul László* műveivel kezdi. A három nagy mester közül *Munkácsy* világhírű lett. *Szinyei Mersé Pál* a kiállítás nem látható *Munkácsy* híres impresszionista *Árkády*. Annál becsesebb, hogy *Paul László* két képe kiállításra kerülhetett. *Paul* és *Hill* között a rokonság elvitatathatlan. Közlebb van a mai kor művészetéhez *Szinyei Mersé Pál*, akinek néhány vázlata látható. Az ő művészetére már az impresszionizmus előretérése és megkapó lágy színzése és finom fényszórása. *Pilóty* tanítványa *Benzer*, akinek virtuozitása bámulatra méltó. *Budavár* visszafoglalása nagy képeben. Az élő művészek közül csak néhányat óhajt különösen kiemelni. Igazi kolorista és dekoratív mester *Csók István*. Színei szelűek és virágzóak és szinte *Bonnard*-ra, meg *Vaillard*-ra emlékeztetnek. Figyelemre méltó kompozíció *Juda gyűrűs*. Jellemző *Csók* művészetére, hogy alakot, bűrt, virágot dekoratív textil mintává sző egybe. *Juday Gyula* szereti a szinte szivárványszerű színkompozíciókat. Dacára a modern olaj befolyásának és a technikai túlzásoknak, ő a legmarkánsabb egyéniség a kollégái között. Legtöbbnyire drámai fényhatások foglalkoztatják, naposágtörés, ködös vagy poros levegőben. Röviden említve *László*, *Fényesi*, *Károlyi* és *Glatz Oskár*, valamint *Vaszary*, jobban méltatja *Magyar-Mannheimert*, akinek téli tájképe a kiállítás legjobb hődstményének tartja *Csók István* mellett. A fiatalabbak közül *Szaló*, *Paul* és *Csékly* tartja figyelemreméltóknak, továbbá *Frank Frigyes*. Részletesen méltatja *Budavár*, aki erősen *Goya* befolyása alatt áll, legálább is sóét színvilágát tekintve. Ez, valamint a francia befolyás azonban valami újja, egyénivé olvasztotta össze. Legnagyobb kompozíciója a fehérharisnya *Cigányjelenés*. Mintha képeiben ugyanaz a sóét világág rejtőködnék, ami a magyar cigánymuzsikában. A szobrászok-

kal alig foglalkozik, mégis fölemlíti *Kisfaludi Stróbl*, *Ligeti Miklós* és *Parhas Zoltán* neveit.

Dec. 27. Kis cikk a kiállítás bezárásáról. *Megállapítja*, hogy a magyar kiállítás igazi szép sikert aratott, tekintve a látogatók számát, valamint azt a mély érdeklődést, mellyel a sajtó foglalkozott vele. A nagykedveltség kívül a tanuló ifjúságunk is alkalmat nyílott, hogy csoportosan, szakkeres vezetés mellett, megismerje a kiállítást. Megemlítiük, hogy a stockholmi kiállításunkon *Prismator Isak* »Tricotesus című olajfestményét a stockholmi nemzeti múzeum vette meg, valamint megvették *Csókly Dénes*, *Déry Béla* két-két képe, *Kemény Nándor* ónarcképe, *Kisfaludi Stróbl Zsigmond* egy márványa, *Náray Aurél* egy képe, *Lax Elek* egy márványszobra, *Kató Rálmán* egy műve.

KIÁLLÍTÁSOK:

Március hó 13-án nyílt meg *Balló Ede* festőművésznek olasz, spanyol és flamand mesterek után készített tanulmányaiból rendezett kiállítása az Orsz. M. Szépművészeti Múzeumban;

e hó 21-én a Modern Kiállításszervező Bizottság rendezésében *Perhott-Csaba Vilmos* gyűteményes kiállítása a *Tamás*-galériában; ugyanezen hó 23-án az Orsz. M. Iparművészeti Társulat és az Iparosok Orsz. Központi Szövetkezetének lakásberendezési kiállítása a Társulat helyiségeiben (Andrássy út 69);

ugyanezen hónap 24-én gróf *Andrássy Géza* és *Magyar-Mannheimer Gusztáv* festők és *Székely Zoltán* szobrász kiállítása az *Ernst*-múzeumban;

ugyanaznap *Heyer Artúr* festőművész gyűteményes kiállítása a Nemzeti Szalonban; ugyancsak e napon a *Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társaságának Tavasszi kiállítása* az ottani Vigadó dísztermében;

március 30-án az *első generál magyar művészeti kiállítás* az ottani Palazzo Rosso-ban;

április hó 7-én a *Bánd Viktória*, *Bokor Vilmos*, *Molnár Tibor*, *Nagy István* és *Vajda Ernő* né festőművészek, valamint *Pongrácz D. Siegfried* elhínyt szobrászművész hagyatéki műveiből rendezett LXIII. csoportkiállítás a Nemzeti Szalonban;

11-én *Novotny Emil* *Róbert* festőművész és *Székely Zoltán* szobrászművész gyűteményes kiállítása a *Tamás*-galériában.

CÍMKÉPÜNKÖN *Magyar-Mannheimer Gusztáv* festőművésznek az Országos Magyar Szépművészeti Múzeumban birtokában lévő egyik rajza reprodukcióát hozzuk.

Felölő szerkesztő: Dr. *Majovszky Pál*.

Főmunkatárs: Dr. *Lázár Béla*.

Kiadó: *Ormos György*.

Szerkesztőség: VII., *Erzsébet-körút 7. II.*

Magyar Művészet. 1929. 3. szám.